

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра податків і фіскальної політики

Красовицька Ірина Валеріївна

**ПРЕФЕРЕНЦІЙНЕ ОПОДАТКУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИЙ КЛІМАТ В
УКРАЇНІ – ФІЛОСОФІЯ ЗАЛЕЖНОСТІ**

Спеціальність 8.03050801 «Фінанси і кредит»

Магістерська програма «Фінанси в системі митних органів»

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр»

Студент групи ФМОзм-51
І.В. Красовицька

(підпис)

Науковий керівник
к.е.н. Є.П. Бондаренко

(підпис)

Дипломну роботу допущено
до захисту

«__»_____ 2014 р.

Зав. кафедри,
д.е.н., професор
Крисоватий А.І.

(прізвище, ініціали)

(підпис)

Тернопіль – 2014

ЗМІСТ

ВСТУП.....	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МИТНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	
1.1. Економічний зміст та передумови інвестиційно-інноваційного зростання і розвитку держави.....	
1.2. Митні платежі в системі методів регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності.....	
1.3. Сутність митних преференцій та організаційні засади їх надання.....	
Висновки до розділу 1.....	
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНО- ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	
2.1. Механізм митно-податкового регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності.....	
2.2. Аналіз інвестиційно-інноваційних процесів в Україні.....	
2.3. Оцінка впливу митних преференцій на інвестиційно-інноваційний клімат держави.....	
Висновки до розділу 2.....	
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРЕФЕРЕНЦІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ ЗЕД В КОНТЕКСТІ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	
3.1. Можливості використання зарубіжного досвіду митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	
3.2. Шляхи підвищення результативності застосування митних преференцій в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів.....	
Висновки до розділу 3.....	
ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	

ВСТУП

Глобальний характер сучасної міжнародної економіки став можливим перш за все завдяки технологічному прогресу, який призвів до різкого скорочення транспортних і комунікаційних витрат, значного зниження витрат на обробку, збереження і використання інформації та лібералізації торгівлі та інвестиційних режимів, що сприяло обмеженню політики протекціонізму, а розвиток світової торгівлі і світовий рух капіталів більш вільним. У зв'язку з цим глобалізація міжнародних фінансових ринків, усуваючи обмеження вільної міграції грошово-кредитних ресурсів, сприяє більш ефективному їх використанню, в тому числі і в якості прямих іноземних інвестицій. В умовах стрімкого розвитку нових технологій інвестиції є найважливішим засобом забезпечення прогресивних структурних зрушень в економіці, поліпшення якісних показників діяльності на мікро-, мезо- і макрорівнях.

Через сучасні особливості інвестиційних процесів (нерівномірність охоплення інвестиціями економіки різних країн світу; недостатній обсяг інвестицій у країни, що розвиваються; зміщення центру уваги міжнародного інвестування у сферу послуг) питання джерел фінансування інвестицій стає вельми актуальним. Виникає необхідність теоретичного дослідження та аналізу сучасних особливостей джерел фінансування інвестицій, а також – державного впливу на інвестиційно-інноваційний клімат держави через застосування преференційного оподаткування зовнішньоекономічної діяльності.

Метою дипломною роботи є дослідження теоретико-прикладних засад преференційного оподаткування зовнішньоекономічної діяльності та виявлення впливу митних пільг на інвестиційно-інноваційний клімат в Україні.

Досягнення мети зумовило необхідність постановки та вирішення комплексу наступних завдань:

- з'ясувати економічний зміст та передумови інвестиційно-інноваційного зростання і розвитку держави;
- виявити місце митних платежів в системі методів регулювання

інвестиційно-інноваційної діяльності;

- дослідити сутність митних преференцій та вивчити організаційні засади їх надання;
- здійснити теоретичний аналіз механізму митно-податкового регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності;
- проаналізувати абсолютні і відносні показники інвестиційно-інноваційні процесів в Україні;
- оцінити вплив митних преференцій на інвестиційно-інноваційний клімат держави;
- з'ясувати можливості використання зарубіжного досвіду митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- окреслити шляхи підвищення результативності застосування митних преференцій в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МИТНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Економічний зміст та передумови інвестиційно-інноваційного зростання і розвитку держави

Стратегічним завданням сучасної державної політики України є створення міцних підвалин утвердження її як демократичної, високорозвинутої, соціальної за сутністю держави, інтегрованої у загальносвітову систему цивілізаційного поступу з конкурентоспроможною національною економікою. Метою цієї політики є досягнення високого життєвого рівня українського народу, який відповідав би європейським суспільно-економічним стандартам і соціально-етичним цінностям.

Інтенсивна інвестиційно-інноваційна діяльність господарських суб'єктів модифікує конкурентно-ринковий механізм генерації, накопичення й руху капіталів; посилює в складі сукупного капіталу частку капіталу інтелектуального; розвиває організаційно-економічні та фінансові відносини між суб'єктами економіки. Тобто інтенсивні інвестиційно-інноваційні процеси сучасної ринкової економіки зумовлюють прогрес продуктивних сил і подальшу трансформацію й розвиток суспільно-економічних відносин, що відповідають загальному цивілізованому поступу.

Інвестиційно-інноваційна діяльність за своєю економічною сутністю є процесом, який К. Маркс визначив як самозростання капіталу в системі суспільного відтворення.

Сучасна теорія суспільного відтворення охоплює функціонування всієї національної економіки в цілому, всіх сфер економічного життя в їх взаємозв'язку і взаємодії, а також економічне індивідуальне відтворення, що здійснюється в межах окремого підприємства-суб'єкта господарювання.

Інвестиційна діяльність є об'єктивною умовою процесу відтворення суспільного продукту. Інноваційне ж спрямування інвестиційних фінансових потоків та пов'язане з ним посилення науково-технічного прогресу й поглиблення суспільного поділу праці прискорює якісний розвиток продуктивних сил і вдосконалення виробничих відносин у суспільстві. Це значною мірою визначає динамізм і реальність умов розвитку економічних суб'єктів і суспільства у цілому [Дадашев Б.А. [Теоретико-методологічні засади інвестиційно-інноваційного зростання і розвитку України / Б.А. Дадашев // Економіка АПК. – 2013. – № 8. – С. 68-74 с. 68](#)].

Сучасна економічна теорія суспільного відтворення ґрунтується на принципах побудови інвестиційних фінансово-грошових потоків, змістовно виражаючи відтворення внутрішнього валового продукту як процесу створення нової вартості. Першочергове значення надається потоку, спрямованому на формування капіталоутворення, а не функціонуванню капіталу, вже сформованому в економіці. Капіталоутворення є суттєвим фактором впливу на

економічне зростання, бо саме воно забезпечує введення нових і відтворення та переоснащення діючих виробничих потужностей.

Класифікація інвестиційної діяльності представлена на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Класифікація інвестиційної діяльності [Коротич А.А. Державне регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності / А.А. Коротич // Теорія та практика державного управління. – 2013. – Вип. 2 (37). – С. 289-296. С. 291]

У сучасних умовах депресійного стану національної економіки в Україні, переходу її до нової якісної визначеності, реалізації набутих у процесі ринкової трансформації ринкових механізмів запуску економічного зростання та забезпечення його наростаючих темпів важливого значення набувають питання реалізації дієвої фінансово-економічної стратегії й національної інвестиційно-інноваційної політики.

Теорія суспільного відтворення та інвестування, безперечно, є методологічною основою розробки різних напрямів економічного зростання, вдосконалення і розвитку фінансово-економічного механізму ефективного функціонування виробничих структур, управління процесами соціального розвитку. Саме в пошуку способів вирішення цих питань здійснюється

більшість сучасних наукових досліджень щодо швидкого забезпечення якісного економічного відтворення.

Інвестиційно-інноваційна діяльність є однією із найважливіших сфер функціонування кожного підприємства. Економічний достаток фірми, галузі, регіону, країни в цілому значною мірою генерується обсягами напрямами вкладення коштів, які активізують економічне зростання та якісні зрушення в соціально-економічного розвитку. Досягнення цих цілей безпосередньо пов'язане із формуванням активної інвестиційно-інноваційної політики, розробкою та реалізацією відповідних стратегій на макрорівні, регіональному й рівні підприємств.

На макроекономічному рівні розв'язуються три головні завдання: формулюється державна стратегія, створюється сприятливий інвестиційно-інноваційний клімат для економіки в цілому, реалізуються відповідні державні програми. На регіональному рівні ставляться подібні завдання, але вони відповідають особливостям регіону. Проте зазначається, що і макро-, й регіональний рівні управління створюють умови для активного протікання інвестиційно-інноваційних процесів саме на рівні первинної господарської ланки – окремого суб'єкта господарювання [Федоренко В.Г. Інвестування / В.Г. Федоренко - К.: «Алерта», 2006. - 344 с.].

За сучасними уявленнями інвестиційно-інноваційна політика держави або окремого підприємства здійснюється з метою найбільш ефективного інвестиційного забезпечення стратегії розвитку. На рівні держави ця політика включає загальні принципові рішення і заходи, що визначають обсяги та напрями державної інвестиційної підтримки різних сфер і галузей економіки з метою забезпечення ефективності та пріоритетності її розвитку, усунення внутрішньогалузевих диспропорцій, досягнення оптимальних співвідношень між розвитком матеріального виробництва і невиробничої сфери, стимулювання інвестиційної діяльності недержавних інвесторів, зокрема й іноземних.

Інноваційному розвитку економіки має сприяти дієвий механізм інноваційної діяльності, тому необхідним є налагодження зворотного зв'язку між зовнішнім середовищем і регіональною аграрною економікою через систему інформаційного забезпечення, яке надходить у вигляді інформації про зовнішнє середовище і сам об'єкт управління. Це дає можливість на основі об'єктивних економічних законів створити управління інноваційною діяльністю, яке поєднує державне регулювання та саморегулювання економічних процесів на всіх рівнях управління.

Управління інноваційною діяльністю слід розглядати як ієрархічну систему, що здійснюється у взаємодії макро- й мікроекономічних рівнів (рис. 1.2).

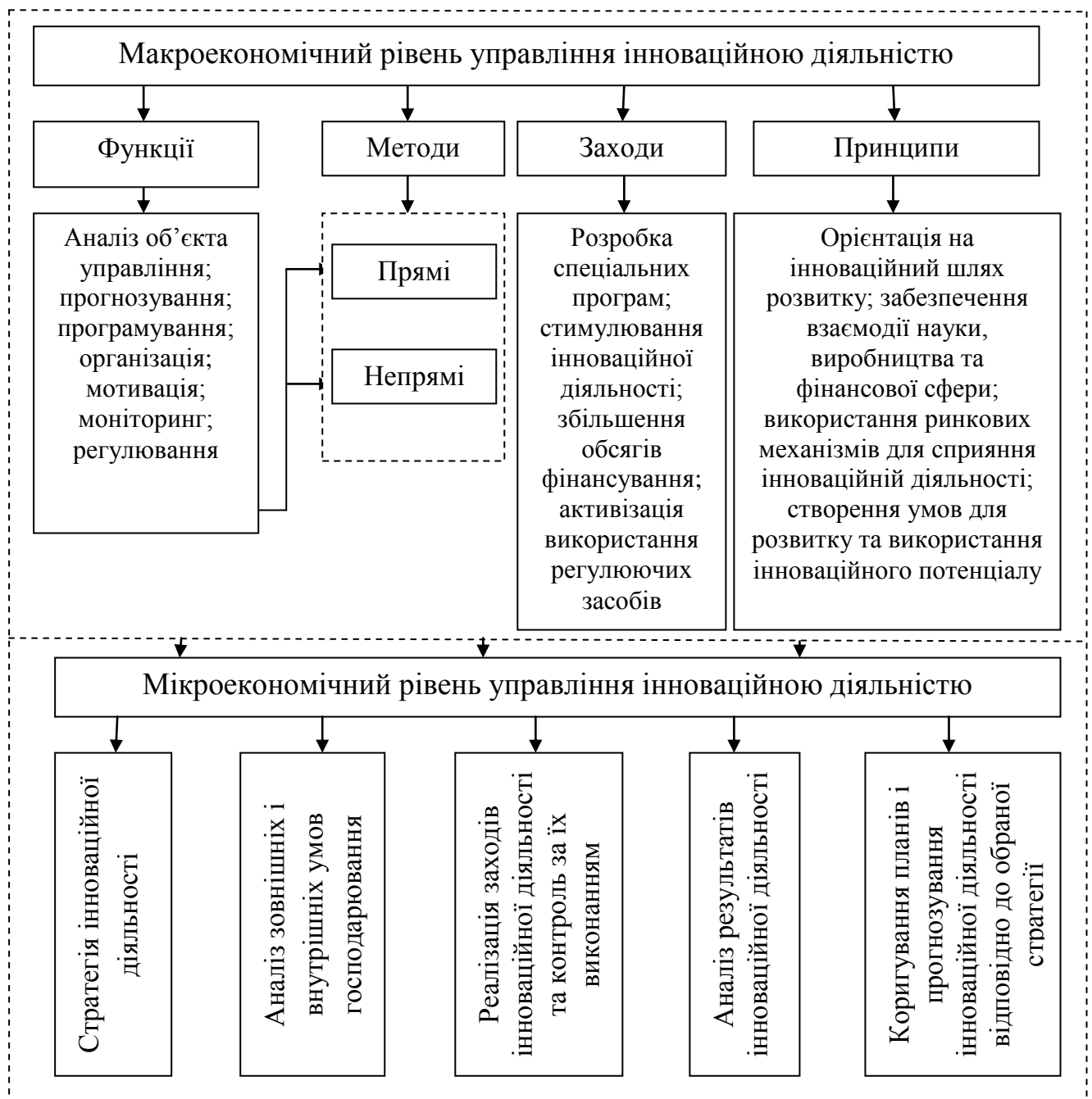

Рис. 1.2. Ієрархія управління інноваційною діяльністю []

Поліщук Н.В. Проблеми управління інноваційною діяльністю вітчизняних підприємств [Електронний ресурс] / Н.В. Поліщук // Вісник ДДМА. - 2009. - 2(5Е). - С.283-287. - Режим доступу до журн: http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/VDDMA/2009_2/article/09PNVAIA.pdf.

Інвестиційна політика держави реалізується через механізми прямого та непрямого економічного регулювання. Пряма державна підтримка здійснюється за визначеними напрямками шляхом фінансування державних галузевих і спеціальних цільових інвестиційно-інноваційних програм. Засобами не прямого економічного впливу держава стимулює інвестиції товаровиробників та інших інвесторів шляхом пільгового оподаткування й

кредитної підтримки, удосконалення системи амортизаційних відрахувань, прямих і непрямих субсидій тощо. Ця політика держави спрямована на реалізацію найвигідніших варіантів оновлення та збільшення активів із метою забезпечення цілей розвитку. Вона є формою реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку економіки.

Інвестиційна політика підприємств передбачає проведення комплексу заходів, серед яких такі: оцінка умов зовнішнього інвестиційного середовища й кон'юнктури інвестиційного ринку; визначення об'єктів та обсягів інвестування, їх відповідності напрямам інвестиційної стратегії підприємства; пошук джерел інвестиційних ресурсів й оптимізація їх структури; формування портфеля цінних паперів і грошових інструментів інвестування; забезпечення високої ефективності інвестицій, підвищення ліквідності активів та мінімізація інвестиційних ризиків.

Розрізняють такі типи інвестиційної політики підприємств: консервативний, поміркований і агресивний. Консервативна політика характеризується мінімізацією ризиків. Тут головною умовою є не досягнення максимально-можливого доходу, а забезпечення збереження інвестиційних вкладень при невеликій прибутковості.

Інвестиційно-інноваційна політика є заходом реалізації конкретних програм економічного розвитку. Інвестиційно-інноваційна програма соціально-економічного розвитку – це запланована послідовність заходів та операцій, спрямованих на досягнення певної соціально-економічної мети. Вона може включати кілька конкретних проєктів, поєднаних у послідовно-поетапному здійсненні в плановому періоді. На рівні підприємства програма може визначати завдання окремого року, а упродовж року – бізнес-плану окремого заходу [Дадашев, с. 71].

Наприклад, «Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року» є інвестиційно-інноваційною програмою розвитку аграрно-промислового комплексу України. Цей програмний документ інвестиційно-інноваційної діяльності містить мету, завдання й основні

принципи їх реалізації на конкретний період, визначаються шляхи, напрями і методи здійснення інвестиційного процесу. Програма передбачає концентрацію зусиль щодо досягнення мети шляхом відповідного управління капіталом із визначенням джерел, форм коштів, суб'єктів та об'єктів процесу [].

Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року / Постанова Кабінету Міністрів України від 12 верес. 2007 р., № 1158. – К., 2008.

Інвестиційно-інноваційна програма розвитку АПК є системним документом взаємозв'язаних інвестиційних (інноваційних) проектів, націлених на виконання конкретних виробничо-технічних, технологічних, соціально-економічних, соціальних завдань і заходів. Таким чином, інвестиційно-інноваційна діяльність ґрунтується на здійсненні окремих проектів, зміст яких визначається особливостями інвестиційного вкладення коштів. При будівництві нових об'єктів розробляють передпроектну документацію (техніко-економічне обґрунтування і техніко- економічні розрахунки інвестицій), а також виконують необхідні креслення, готують графічні й текстові документи, інженерно-кошторисні розрахунки, які й визначають об'ємно-планувальні, архітектурні, конструктивні, техніко-технологічні, вартісні показники інвестування будівництва, реконструкції, капітального ремонту, оснащення та переоснащення окремих об'єктів – основних засобів виробництва. Для невеликих проектних об'єктів зазвичай розробляється бізнес-план.

У країнах розвиненої ринкової економіки під інвестиційним проектом розуміють інвестиційну акцію, яка передбачає вкладення певної кількості ресурсів (фінансових, інтелектуальних і матеріальних) із метою одержання фінансового результату або розв'язання конкретного завдання.

Дослідження особливостей інвестиційно-інноваційної діяльності показують, що остання створює відокремлені за змістом, цілями й завданнями етапи конкретного прояву – стадії та періоди. Розуміння їхніх відмінностей уможливорює посилювати дієвість і ефективність інвестиційного процесу в системі суспільного відтворення, вчасно застосовувати заходи регулювання й координації перебігу його окремих фаз і етапів. Такий методологічний підхід

дає змогу поєднувати окремі періоди й етапи інвестиційного процесу в цілісну систему, що проявляється у тому, що у складі відтворювального процесу найважливішим періодом є інвестиційний [Дачій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому комплексі України / О.І. Дачій. - К.: ННЦ ІАЕ, 2004. - 428 с.]. Він відображає формування виробничих засобів, визначає ефективність майбутнього функціонування створюваного капіталу, можливості їх поповнення і відновлення. Основна мета інвестиційного періоду полягає у створенні такої системи виробничих фондів, яка б забезпечувала виробництво необхідного за обсягом та якістю продукту, реалізацію економічного, соціального й екологічного ефектів у чітко окреслений проміжок часу, тривалість якого визначається рівнем розвитку продуктивних сил, галузевою специфікою, видами продукції й темпами поновлення асортименту товарів.

Засобами реалізації інвестицій є проектування, будівництво, оснащення, монтаж; результатом – цілісний індивідуальний комплекс засобів виробництва.

Інвестиційний період включає такі етапи:

- наукові розробки, які потрібні лише для оригінальних інвестиційних об'єктів, що реалізуються під безпосереднім наглядом науково-дослідних установ і конкретно уособлюють його;
- проектування, що поєднує наукові розробки з їх матеріальним втіленням. Воно включає технічну, економічну, соціальну й екологічну частини; динамічні характеристики руху виробничих ресурсів у цілому та їх окремих елементів; сукупність заходів трудового забезпечення комплексу; модель процесу відтворення, що відображає оцінку життєвого циклу інвестованих ресурсів, оновлення комплексу в цілому й етапи його здійснення;
- будівництво, випуск техніки, засобів виробництва, що обмежується часом укладення договору-підряду і прийняття створених потужностей на баланс. Здійснюється матеріалізація споживчих вартостей інвестованих виробничих ресурсів, які на попередніх етапах існували в ідеальній формі;
- освоєння – введення в функціональну дію комплексу інвестованих виробничих ресурсів, доведення його до стану органічно цілісної системи,

придатної до оптимального відтворення. Межі: від моменту вводу в експлуатацію до моменту досягнення всіх технічних, економічних, соціальних, екологічних функціональних параметрів, передбачених інвестиційним проектом.

За економічним змістом до інвестиційного періоду близьким є період оновлення (реновація) ресурсів. Оновлення – якісне вдосконалення системи виробничих ресурсів. Період оновлення завершує цикл відтворення, виступаючи початком нового циклу – періоду створення виробничих ресурсів. Інвестиційний період за своїм змістом відображає створення нової додаткової одиниці в системі суспільних виробничих фондів, а інноваційний – якісне удосконалення уже наявної одиниці виробничих фондів, тобто технічне переозброєння, модернізацію і реконструкцію.

Інвестиційно-інноваційна діяльність в умовах ринку як рух інвестиційних ресурсів із метою приросту капіталу й досягнення інших соціально-економічних ефектів є системою економічних відносин суб'єктів та об'єктів, спонукальним мотивом яких є реалізація інтересів. Крім безпосередньої реалізації інтересів інвестора й одержувача інвестицій у веденні прибуткової діяльності досягається ряд соціально-економічних вигід загальносуспільного значення (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Реалізація інтересів учасниками інвестиційно-інноваційної діяльності [дадашев, с. 72]

Основними джерелами інвестицій для підприємства є такі:

- власні кошти (прибуток, амортизаційні відрахування, суми одержаних страхових виплат на відшкодування збитків), а також інші види активів (основні фонди, земельні ділянки, промислова власність) та залучені кошти (продаж акцій, благодійні внески тощо);
- асигнування коштів державного й місцевих бюджетів, що надаються на зворотній основі (державне фінансування);
- позичені кошти у вигляді кредитів, наданих державою, кредитів банків та інших інвесторів (інвестиційних фондів, страхових товариств, товариств взаємного кредиту тощо);
- іноземні інвестиції як прямі, так і портфельні.

Таким чином, динамізм соціально-економічного розвитку суспільства забезпечується адекватним функціонуванням розширеного суспільного відтворення, об'єктивні й суб'єктивні фактори якого реалізуються в інвестиційно-інноваційній діяльності суб'єктів підприємництва, регульованій відповідною державною політикою. Ця діяльність є синтезом інвестиційного та інноваційного прогресу як органічного поєднання екстенсивного й інтенсивного розвитку. Інвестування відображає загальне збільшення сукупних активів виробництва як основи розширення його матеріально-технічної бази (кількісної визначеності), а інноваціалізація – ту частину додаткових вкладень коштів у виробництво, яка забезпечує досягнення якісних зрушень: впровадження досконалих і принципово нових конкурентоспроможних технологій, продуктів і послуг, організаційно-управлінських моделей виробничого, адміністративного, комерційного характеру.

1.2. Митні платежі в системі методів стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності

Держава може регулювати інноваційні процеси, безпосередньо здійснюючи пошук інвестиційних ресурсів для їх виконання та ініціюючи нововведення, тобто виступаючи учасником пов'язаних з цим відносин, а також стимулюючи інновації непрямыми методами і створюючи відповідний економічний механізм. У практичній діяльності використовуються такі основні методи та форми державного регулювання і стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності (рис. 1.4) :

- 1) прями – фінансування і кредитування;
- 2) непрямі – створення інноваційної інфраструктури, надання податкових та амортизаційних пільг, моральна підтримка;
- 3) комплексні – тобто поєднання методів згідно пп. 1) і 2).

Рис. 1.4. Методи державного регулювання інноваційної діяльності¹

¹ складено автором

Досвід таких європейських країн, як Великобританія, Німеччина, Італія, Франція, США, Канада, Японія, Австралія свідчить про те, що найпоширенішими методами стимулювання інноваційної активності є:

- податкові і митні пільги для наукомістких галузей і підприємств;
 - зниження податкових платежів, прибуткового податку;
 - субсидії та дотації для малих і середніх підприємств для проведення і впровадження результатів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (ВДДКР);
 - списання витрат на НДЦКР незалежно від розміру на собівартість продукції;
 - прискорена амортизація під час проведення технологічного переоснащення;
 - пільги при придбанні та впровадженні нових технологій;
 - дотації для підвищення кваліфікації персоналу;
 - підтримка венчурного бізнесу, що бере участь в інноваційних проектах
- [Коротич А.А. Державне регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності / А.А. Коротич // Теорія та практика державного управління. – 2013. – Вип. 2 (37). – С. 289-296. С. 293].

Вінник О. вважає найефективнішим важелем державного регулювання інноваційної діяльності створення особливого податкового та митного режиму [Вінник О. М. Господарське право : курс лекцій / О. М. Вінник. - К. : Атіка, 2004.-С. 475-179.].

У сфері інноваційної діяльності держава застосовує стимули двох видів: позитивні та негативні. До перших належать пільги та переваги, що надаються суб'єктам інноваційної діяльності з метою їх заохочення до здійснення такої діяльності. Позитивне стимулювання інноваційної діяльності включає фінансову підтримку та пільги.

Фінансова підтримка інноваційної діяльності здійснюється за рахунок Державного бюджету України, місцевих бюджетів (у межах коштів, передбачених відповідними бюджетами).

Знаменський І. наводить фактори інноваційного розвитку, що потребують державного втручання для формування інноваційної моделі розширеного відтворення на сучасному етапі економічного розвитку:

- вимоги технологічної конкурентоспроможності виробництв з боку міжнародних ринків;
- пасивність приватного сектора стосовно інвестування інновацій;
- зв'язок технологічного старіння та деградації з депресією виробництва та інфляцією витрат у процесі розвитку стагфляції;
- дефіцит реальних інвестицій у фінансуванні нововведень;
- капіталомісткий характер більшості необхідних для виробничої модернізації високих технологій за недостатньої потужності накопичення приватних капіталів;
- слабкорозвинутий ринок капіталу;
- низький попит на наукомістку продукцію [Знаменський І.О. Необхідність державного регулювання інноваційної діяльності / І.О. Знаменський. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Namu/Ekon/2009_6/36.pdr].

Пріоритетними напрямками інноваційної діяльності в Україні є науково, економічно і соціально обґрунтовані та законодавчо визначені напрями інноваційної діяльності, спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній, конкурентоспроможній, екологічно чистій продукції, високоякісних послугах та збільшення експортного потенціалу держави [Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від від 08.09.2011 № 3715-VI (поточна редакція від 05.12.2012) / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>].

Але тільки визначення пріоритетних напрямів державної інноваційної політики, незважаючи на їх важливість, не здатні просунути державу на шляху інноваційного розвитку. Головне завдання державного регулювання інноваційної діяльності полягає у створенні та використанні механізмів їх реалізації, а також успішного впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку національної економіки.

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність», що спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом, визначено такі правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, що забезпечують підтримку розвитку економіки інноваційним шляхом:

- визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів;
- формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;
- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;
- підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

Майорова Т., крім перелічених вище засад державного регулювання інноваційної діяльності, звертає увагу на те, що потрібно також створити умови для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу і здійснювати підготовку кадрів у сфері інноваційної діяльності [Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : [навч. посіб.] / Т. В. Майорова. - К. : Центр навчальної літератури, 2004. - 376 с.].

Як згадувалося вище, провідне місце серед непрямих методів державного стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності займають податкові та митні пільги. Найбільш дієвим видом митних пільг, на нашу думку, є пільги з митних платежів (непрямих податків, що справляються при переміщенні товарів через митний кордон держави). Зважаючи на це, проаналізуємо механізм впливу непрямих податків на інноваційно-інвестиційний клімат в державі.

Окремі науковці пропонують три механізми функціонування непрямих податків щодо інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів господарювання, а саме: нейтральний – відсутність впливу на інвестиційно-інноваційну активність; песимістичний – негативний вплив на інвестиційно-інноваційну активність; оптимістичний – позитивний вплив на інвестиційно-інноваційну активність [Валігула В. Інвестиційно-інноваційна спрямованість справляння непрямих податків в Україні / В. Валігула // Світ фінансів. - 2011. - № 1. - С. 145., с. 145].

Нейтральний сценарій базується на тому, що непрямі податки згідно з економічною сутністю та іманентною природою перекладаються на споживачів. В ідеальному випадку непрямі податки не впливають на господарську активність суб'єктів господарювання, оскільки їхні платники нараховують та сплачують суми податків, а включаючи їх у ціну товарів і послуг, повертають сплачені суми. На думку автора, такий сценарій можливий за умови відсутності конкуренції на ринку продукції, що виготовляється або при наявності абсолютно нееластичного попиту на цю продукцію. Однак, зазвичай суб'єкти господарювання функціонують у конкурентному середовищі, а для продукції більшості підприємств характерний еластичний попит за ціною. В таких умовах реалізація нейтрального сценарію практично неможлива [там же, с. 145]. У свою чергу, песимістичний сценарій реалізовується тоді, коли в законодавчій базі відсутні будь-які податкові преференції в частині непрямих податків, а підприємство працює в конкурентних умовах і виготовляє продукцію, на яку є еластичний за ціною попит. У такому випадку, як і за нейтрального сценарію, непрямі податки включаються в ціну товару. Однак, вплив конкуренції змушує виробників продукції оптимізувати ціну товарів і послуг та спричиняє дію механізму зворотного перекладання непрямих податків, що веде до зниження ціни за рахунок зменшення обсягу прибутку внаслідок дії податку. Таким чином, частина непрямих податків лягає податковим тягарем не на споживачів товару, а на власників, які володіють капіталом даного підприємства. В той же час, оптимістичний сценарій базований на зниженні податкового навантаження на суб'єктів господарювання

за рахунок надання податкових преференцій щодо непрямих податків за видами діяльності, в які доречно спрямувати додаткові інвестиції. За такого сценарію податок може лише частково (щодо загального підходу) включатись у ціну товарів і послуг (зниження ставки, оподаткування частини податкової бази), взагалі не включатись (звільнення від оподаткування певних операцій) або повертатись платнику за умови його реінвестування у виробничу діяльність [там же, с. 147-148].

Аналізуючи чинні нормативно-правові акти України в сфері оподаткування, на нашу думку, одним із непрямих податків, який чинить найбільш вплив на платників, є податок на додану вартість (далі – ПДВ). Вивчення чинного Податкового кодексу України [ПКУ] дає можливість говорити, що виключення з об'єктів оподаткування є випуску (емісії), розміщення у будь-які форми управління та продажу (погашення, випуску) за кошти цінних паперів, що випущені в обіг (емітовані) суб'єктами підприємницької діяльності, Національним банком України, Міністерством фінансів України, органами місцевого самоврядування відповідно до закону, включаючи інвестиційні й іпотечні сертифікати, сертифікати фонду операцій з нерухомістю, деривативи, а також корпоративні права, виражені в інших, ніж цінні папери формах. Як відомо, Україна є одним із потужних виробників у літакобудівній промисловості, яка успішно конкурує на ринку. У зв'язку з цим, держава пільгує цю сферу діяльності шляхом звільнення від оподаткування ввезення на митну територію України товарів, що використовуються для потреб літакобудівної промисловості.

Пріоритетним на сьогодні для нашої держави є інвестування розвитку соціальної сфери. Основним в цьому напрямі є реалізація товарів і надання послуг щодо постачання комплектуючих для виготовлення технічних засобів реабілітації інвалідів; постачання послуг з охорони здоров'я та послуг реабілітаційними установами для інвалідів; постачання лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні. Відсутність контролю за ціновими надбавками по реалізації медикаментів і надання медичних послуг

створили високу рентабельність у цих сферах для підприємств, що займаються такими видами діяльності, проте соціального ефекту такі пільги не принесли.

1.3. Сутність митних пільг та організаційні засади їх надання

Поняття «митні пільги» в національному законодавстві використовується достатньо широко. З огляду на етимологію слова, «пільга» – це певне полегшення кому-небудь, що надається як виняток із загального правила, повне або часткове звільнення від дотримання закріплених у законі загальних норм, виконання яких-небудь обов'язків [Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – С.788.]. Найчастіше ним оперують для позначення звільнення від сплати митних платежів або зниження ставок мита. Тому спочатку може скластися думка, що митні пільги існують тільки лише при оплаті митних платежів. Аргументом на користь такого твердження є й те, що у Митному тарифі України передбачено можливість застосування пільгових ставок мита [Закон України «Про митний тариф України» від 19.09.2013 р. № 584-VII / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/584%D0%B0-18/page>].

В Україні митні пільги можуть надаватися відповідно до:

- а) міжнародних договорів про вільну торгівлю та про кооперацію;
- б) законодавства для підтримки окремих галузей народного господарства;
- в) міжнародних договорів про надання Україні матеріальної й технічної допомоги, договорів з міжнародними фінансовими організаціями й пільги, пов'язані із ввезенням товарів гуманітарної допомоги;
- г) законів щодо тимчасового ввезення товарів, у тому числі представниками дипломатичного корпусу іноземних держав;
- д) законів про спеціальні економічні зони й зони пріоритетного інвестування;
- е) інші встановлені законодавством пільги [Про схвалення Концепції значного зменшення кількості передбачених законодавством податкових пільг, що надаються у разі

ввезення товарів на митну територію України: Розпорядження КМ України від 26.09.01 р., № 458-р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 40. – Ст. 1811.]

Однак, продовжуючи аналіз, зауважимо, що митним законодавством в окремих випадках передбачено пільговий (спрощений) порядок митного декларування й оформлення, а також митного контролю товарів та інших предметів, переміщуваних через митний кордон держави.

Таким чином, митні пільги – це не лише й не стільки певні полегшення щодо сплати мита та інших обов'язкових при транскордонному переміщенні товарів і предметів платежів, а перш за все відповідний спрощений порядок здійсненні інших митних процедур. Однак не можна, звісно, заперечувати й того, що пільги й переваги, щодо митних платежів є найважливішими, так би мовити, досить відчутними для осіб як суб'єктів переміщення. Тому їх питома вага щодо сплати таких платежів є, мабуть, найбільшою. До того ж, найчисленніша кількість порушень законодавства щодо використання наданих митних пільг припадає саме на цей їх вид.

Разом із тим, не можна звужувати поняття «митні пільги» лише до одного різновиду. На позначення митних пільг щодо сплати мита та інших митних платежів і податків загальноживаним є словосполучення «тарифні пільги (преференції)». Тарифні пільги (тарифні преференції) надаються Україною в процесі реалізації її зовнішньоекономічної політики на умовах взаємності чи в односторонньому порядку щодо товарів, які переміщуються через митний кордон України, як звільнення від справляння мита, зниження ставок мита або встановлення тарифних квот на ввезення товарів.

У навчально-методичній літературі теж спостерігається повна еkleктика щодо вживання термінів «пільги» чи «преференції» на позначення переваг у сфері митних відносин. Так, поняття «митні пільги» та «митні пільги окремим категоріям осіб» характеризують особливу процедуру справляння митних платежів, утім, як і «переміщення дипломатичної пошти». Уже дещо згодом зустрічається пояснення, що митними пільгами, виявляється, користуються в процесі проходження митного контролю, а пріоритет щодо сплати митних

податків і зборів іменується вже «тарифні пільги» [Прядко О.В. Митні пільги і тарифні преференції : дис. канд. юр. наук. за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / О.В. Прядко. – Харків, 2008. – 192 с.].

Поняття «митні преференції», тобто митні переваги та пільги, з'явилося наприкінці минулого століття. Тарифні преференції (а) передбачають сприятливіший ніж зазвичай митний режим, який надається товарам деяких країн або групи країн; (б) найчастіше становлять собою митні тарифи, які є нижчими від звичайних, і в такий спосіб виражають привілеї, одержувані однією країною від іншої; (в) мають економічний сенс, що полягає в розширенні внутрішнього ринку метрополії коштом економічно слабшого торгового партнера й посиленні протекціонізму щодо інших учасників міжнародної торгівлі [Ершов А.Д. Международные таможенные отношения: Учеб. пособ. – СПб.: ИВЭСЭП, СПб. филиал РТА им. В.Б. Бобкова, «Знание», 2000. – С. 64.].

Спільною ознакою митних пільг та тарифних преференцій є те, що вони запроваджуються у сфері відносин з приводу ввезення або вивезення товарів і предметів через митний кордон держави, охоплюються родовим поняттям «переваги», позначають собою виняток з одного з принципів митного регулювання, передбаченого Митним кодексом України, – єдиного порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України [МКУ].

Митні переваги, точніше надання їх або відмова в цьому, істотно впливають на поведінку учасників митно-правових відносин. У низці випадків наявність чи відсутність пріоритетного права визначає саму можливість транскордонного переміщення товарів і предметів через державний кордон (це стосується, приміром, ввезення гуманітарної допомоги, культурних цінностей тощо).

Об'єктивний характер митних переваг можна продемонструвати на прикладі такого їх різновиду, як митні привілеї. Унормування їх в окремому розділі Митного кодексу України викликано бажанням законодавця закріпити в кодифікованому нормативно-правовому акті в галузі митної справи існуючі

декілька десятиліть (відколи набрали чинність так звані Віденські конвенції) пріоритетні норми й правила щодо службовців дипломатичних і консульських установ, представництв міжнародних організацій та ін. Вищенаведене підтверджує й тривалість функціонування митних переваг. Багаторічна практика надання додаткових прав суб'єктам митних відносин з урахуванням чинників економічного, соціального й навіть політичного характеру якнайкраще свідчить про усталеність і виправданість митних переваг, зокрема, митних пільг і тарифних преференцій.

Принципи митних переваг впливають з базових засад переваг правових, але в силу специфічності відносин, в основі яких вони перебувають, ці принципи набувають особливих, властивих їм рис та ознак. Такими є такі принципи, як взаємність, надання тарифних преференцій найменш розвиненим країнам.

Поза всяким сумнівом, митні переваги належить до базових правових системних утворень митного права разом з митним контролем, митним оформленням, митним регламентуванням. Ураховуючи зазначене, митні переваги варто розуміти як передбачений актом митного або податкового законодавства, а також укладений в установленому порядку міжнародним договором України засіб митного регулювання, що полягає в стимулюванні учасників митних правовідносин до реалізації законних прав та інтересів через надання митних пільг, тарифних преференцій, забезпечення функціонування механізму митних привілеїв [прядко, с. 21]. Тож залежно від того, в чому саме, щодо яких товарів і предметів полягає пріоритетність при провадженні митних процедур, митні переваги пропонується класифікувати на (1) митні пільги, (2) тарифні преференції, (3) митні привілеї (рис. 1.5).

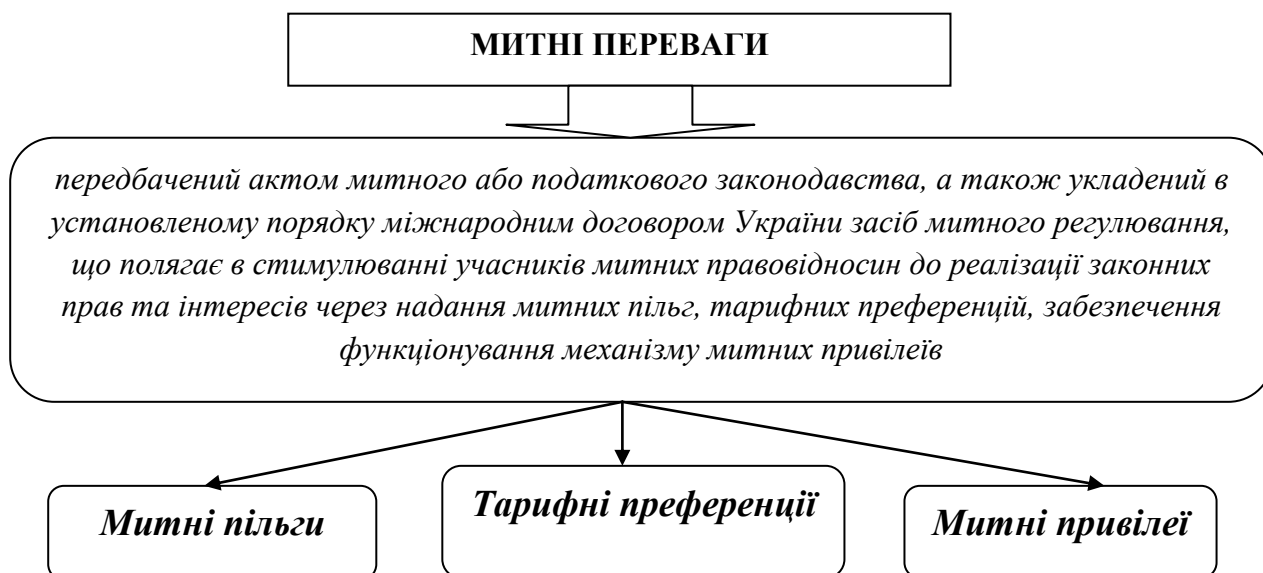

Рис. 1.5. Класифікація митних переваг

Беручи до уваги, що митні переваги становлять собою правовий стимул, спрямований заохочувати до правомірної поведінки через надання додаткових прав учасникам митних правовідносин (наприклад, суб'єктам ЗЕД), або звільняти від виконання встановлених законом обов'язків з метою створення сприятливіших умов для реалізації функцій держави (приміром, вищими посадовими особами країни), а також зважаючи на той факт, що митні переваги зі сплати ввізного (вивізного) мита мають свою специфіку, зумовлену вказівкою в МК України на способи їх надання, вважаємо, що митні пільги варто визначати як різновид митних переваг, стимулюючий захід митної політики держави щодо надання суб'єктам додаткових прав або звільнення їх від виконання обов'язків перед державою в процесі митних відносин в односторонньому порядку або на умовах взаємності, який полягає у спрощенні процедур митного контролю й оформлення, митного обкладення (за винятком імпортного або експортного мита) при переміщенні товарів і предметів через митний кордон держави.

Детальніше розкрити сутність митних пільг можна через класифікацію їх за певними критеріями. Так, залежно від сфери застосування й з огляду на законодавче визначення поняття «митні процедури» митні пільги поділяються

на: а) митні пільги при митному оформленні, б) митні пільги при сплаті митних платежів і в) митні пільги при митному контролі.

При митному оформленні бувають такі митні пільги: (а) спрощене митне оформлення вантажів гуманітарної допомоги; (б) спрощене митне оформлення багажу осіб як власних речей, які переміщують митний кордон; (в) позачергове перетинання державного кордону України представниками дипломатичних і консульських установ; (г) інші пільги.

У процесі здійснення митного контролю можуть застосовуватися такі митні пільги: (а) надання можливості переміщуватися через «зелений коридор»; (б) проведення митного контролю в спрощеному порядку; (в) проведення прикордонного контролю в транспортних засобах (біля них) і на спеціально визначених дипломатичних смугах руху (у приміщеннях) [МКУ].

Залежно від об'єкта надання митні пільги можна класифікувати на ті, що надаються: (а) фізичним особам; (б) юридичним особам; (в) стосовно товарів та інших предметів.

Залежно від обраного митного режиму митні пільги поділяються на пільги: (а) при імпорті; (б) при експорті; (в) при транзиті; (г) при реімпорті; (д) при реекспорті; е) інші пільги.

Питання митних пільг викликає інтерес головним чином у частині звільнення від сплати податків і зборів пільгових категорій громадян, суб'єктів інвестування господарської діяльності, спеціальних (вільних) економічних зон тощо під час переміщення товарів, предметів, транспортних засобів через митний кордон держави.

Окремо вивчаються митні пільги (привілеї), що надаються на підставі загальноприйнятих норм і принципів міжнародного права [Сандровский К.К. *Международное таможенное право: Учебник. – 3-е изд., стереотип. – Киев: О-во «Знання», КОО, 2002. – С. 265, 266.*]. Значно менше дослідники приділяють уваги такому специфічному різновиду митних пільг, як пільги у сфері митного контролю. Утім, якщо останні й вивчаються, то при цьому їх, як правило, пов'язують із

категорією «пільговий митний режим» [Салагор М.М. Митні режими в контексті оновлення митного законодавства / М.М. Салагор // Митна справа. – 2012. – № 6. – С. 60-64.]

Розмежовуюючи категорії «пільги» і «привілеї» як специфічні юридичні засоби, систему перших вчені наділяють ознакою мінливості залежно від конкретних обставин і умов суспільного розвитку, другу ж характеризують більшою стабільністю через те, що за допомогою привілеїв досягається диференційований підхід законодавця до питань антимонопольної, митної, національної, соціальної та іншої політики.

Митні пільги визнаються складним митно-правовим інститутом, що потребує окремого дослідження, і формулюються як захід митної політики держави, який полягає в наданні переваг в односторонньому порядку або на умовах взаємності у виді спрощення процедури митного та інших видів контролю, митного оформлення, застосуванні тарифних пільг і преференцій, а також у незастосуванні або спрощеному застосуванні інших митних формальностей.

Глава 51 Митного кодексу України «Особливі процедури митного контролю» встановлює спеціальні норми щодо деяких випадків переміщення предметів через митний кордон держави: 1) звільнення від митного огляду (ст. 359); 2) здійснення митного контролю деяких видів товарів у першочерговому порядку (ст. 360).

Згідно ст. 359 Митного кодексу України митному огляду не підлягає ручна поклажа та супроводжуваний багаж Президента України, Голови Верховної Ради України, народних депутатів України, Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра України, Голови та суддів Верховного Суду України, Голови та суддів Конституційного Суду України, Міністра закордонних справ України, Генерального прокурора України та членів їхніх сімей, які прямують разом з ними. Також митному огляду не підлягають засоби залізничного та повітряного транспорту, які перевозять офіційні державні делегації. Підставою для звільнення транспортного засобу від митного огляду є

подання митному органу офіційного повідомлення Міністерства закордонних справ України.

Статтею 360 Митного кодексу зазначається, що у разі переміщення через митний кордон України товарів, необхідних для подолання наслідків стихійного лиха, аварій, катастроф, епідемій, а також живих тварин, органів та інших анатомічних матеріалів людини для потреб трансплантації, товарів, що мають обмежений строк чи особливий режим зберігання, товарів військового призначення, радіоактивних матеріалів, фото-, аудіо- і відеоматеріалів для засобів масової інформації, товарів міжнародної технічної та гуманітарної допомоги, товарів, що переміщуються в рамках угод про виробничу кооперацію, товарів, що переміщуються за процедурою МДП, митний контроль таких товарів здійснюється першочергово. Огляд (перегляд) зазначених товарів, а також взяття проб та зразків таких товарів здійснюються тільки за виключних обставин. Варто також зауважити, що законами України можуть визначатися інші категорії товарів, митний контроль яких здійснюється у першочерговому порядку [МКУ].

Способами надання тарифних преференцій є: звільнення від обкладення митом, зниження ставок мита, встановлення квот на преференційне ввезення товарів та інших предметів.

У міжнародній практиці існують також інші способи надання тарифних преференцій, а саме: повернення раніше сплаченого мита, створення сприятливих умов для розміщення державних замовлень, надання непрямих субсидій, полегшення доступу на ринок капіталів. Так, у деяких країнах запроваджено таку митну перевагу для підприємств-експортерів, як розстрочення митних платежів і незастосування до них пені чи штрафів.

Згідно з українським законодавством тарифні преференції надаються виключно товарам, які: походять з держав, що утворюють разом з Україною митний союз або зону вільної торгівлі; походять з країн, що розвиваються, і користуються Загальною системою преференцій; обертаються в прикордонній торгівлі.

Тарифні преференції і сьогодні можуть надаватися як в односторонньому порядку, так і на взаємних засадах. Так, прикладом надання тарифних преференцій є угода між Україною та Чеською Республікою «Про торговельно-економічні зв'язки та науково-технічне співробітництво» згідно якої договірні сторони надають одна одній режим найбільшого сприяння по відношенню до торгівлі товарами, що походять з території їх держав та інших форм економічного співробітництва [Угода між Урядом України та Урядом Чеської Республіки про торговельно-економічні зв'язки та науково-технічне співробітництво : Міжнародний документ від 17.03.1994 / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/203_439].

Практично всі договори про створення митного союзу чи взаємну торгівлю містять положення про надання преференцій на взаємних засадах.

В українському законодавстві надання тарифних пільг (тарифних преференцій) регламентується ст. 281 Митного кодексу України. Згідно даного нормативно-правового акту допускається встановлення тарифних пільг (тарифних преференцій) щодо ставок Митного тарифу України у вигляді звільнення від оподаткування ввізним митом, зниження ставок ввізного мита або встановлення тарифних квот відповідно до законодавства України та для ввезення товарів, що походять з держав, з якими укладено відповідні міжнародні договори. Тарифні квоти у вигляді встановлення обсягів окремих товарів, призначених для ввезення на митну територію України у визначений період зі зниженням ставки ввізного мита, встановлюються окремими законами. Ввезення товарів на митну територію України поза тарифними квотами здійснюється без зниження ставок ввізного мита. Забороняється знижувати ставки ввізного мита для окремих осіб і за окремими контрактами.

У разі якщо імпорт товару є об'єктом антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів, тарифні пільги (тарифні преференції) не встановлюються або зупиняються чи припиняються, якщо інше не передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Особливістю правового регулювання порядку надання митних пільг і тарифних преференцій є перевага конвенційних (міжнародно-правових) норм. Серед універсальних конвенцій, які визначають договірну практику держав із цих питань, варто назвати Конвенцію про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН (1947 р.), Віденську конвенцію про дипломатичні зносини (1961 р.), Віденську конвенцію про консульські зносини (1963 р.), Конвенцію про спеціальні місії (1969 р.), Віденську конвенцію про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру (1975 р.) [Международное право в документах: Учеб. пособие / Блатова Н.Т., Мелков Г.М. – М.: Центр учеб. и проф.лит, 2000. – 824 с.].

Крім універсальних конвенцій джерелами права можуть виступати конвенції про привілеї й імунітети окремих міжнародних організацій, двосторонні угоди про встановлення дипломатичних відносин і заснування представництв. Україна може укладати з іншими державами спеціальні угоди про розширення дипломатичних привілеїв та імунітетів на основі взаємності.

Митні привілеї для дипломатичних представництв, консульських установ тощо спрямовані на забезпечення їм можливості ефективно здійснювати передбачені актами міжнародного права функції без контролю з боку влади держави перебування. Такі привілеї залежать від рівня дипломатичного органу. За своїм призначенням самі дипломатичні представництва, як державні органи зовнішніх зносин, прийнято підрозділяти на 3 рівні: постійні дипломатичні представництва в інших державах, постійні представництва при міжнародних організаціях і непостійні представництва, так звані спеціальні місії (наприклад, делегації, які направляються зі спеціальною метою на переговори, конференції, для участі в урочистих заходах, а також особи, які виконують особливо важливі урядові доручення, тобто послы з особливих доручень).

Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р. встановила, що держава перебування відповідно до прийнятих нею законів і правил дозволяє ввозити і звільняє від мита, податків і пов'язаних із цим зборів (за винятком складських зборів, зборів за перевезення й подібних послуг) речі, призначені

для особистого користування дипломатичного агента або членів його сім'ї, які мешкають разом із ним. Згідно з цією Конвенцією їх особистий багаж може бути доглянутий на митниці тільки за наявності поважної підстави припускати, що в ньому знаходяться товари, ввезення й вивіз яких заборонено українським законодавством, міжнародними договорами або регулюється карантинними чи іншими спеціальними правилами.

Співробітник митного органу має право опитати дипломата, запропонувати йому заповнити митну декларацію, а також провести огляд ручної поклажі й багажу. Митний огляд особистого багажу дипломата провадиться із санкції начальника митниці чи його заступника. Якщо в результаті огляду багажу не буде виявлено ніяких порушень, дипломат може направити до Міністерства закордонних справ України ноту протесту. У випадку виявлення порушень складається спеціальний акт. З огляду на те, що дипломатичний агент володіє судовим імунітетом і не може бути притягнутим до юридичної відповідальності, протокол про порушення митних правил складатися не повинен. За жодних обставин особистий багаж дипломата не може бути оглянуто у відсутності власника або уповноваженої ним особи.

Порядок переміщення через митний кордон України предметів міжнародних та іноземних організацій, представництв та осіб, які користуються на території України митними привілеями, регламентується гл. 56 розд. XIII Митного кодексу України [Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI (редакція від 26.04.2014 р.) / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>]. Митні привілеї встановлено: для дипломатичних представництв іноземних держав (без зазначення їх конкретних категорій); глави дипломатичного представництва іноземної держави та членів дипломатичного персоналу представництва; співробітників адміністративно-технічного персоналу дипломатичного представництва іноземної держави; консульських представництв іноземних держав та членів їх персоналу; іноземних дипломатичних і консульських кур'єрів; представників і членів

делегацій іноземних держав; міжнародних організацій, представництв іноземних держав при них, а також для їх персоналу.

Сутність митних привілеїв, що встановлюються вищезазначеними статтями Митного кодексу України, полягає [МКУ]:

а) у звільненні від особистого митного огляду осіб, якщо немає серйозних підстав вважати, що ними або членами їх сімей, які прямують разом з ними, переміщуються предмети, не призначені для особистого користування, або предмети, ввезення й вивезення яких заборонено або обмежено законодавством України;

б) у наданні права переміщувати через український митний кордон товари зі звільненням від митного огляду і сплати податків і зборів, за винятком плати за митне оформлення таких товарів, якщо воно здійснюється поза часом чи місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для митних органів. Така пільга надається для дипломатичних представництв іноземних держав за умови дотримання ними закріпленого порядку для ввезення й вивезення предметів, призначених для офіційного користування. Глава дипломатичного представництва іноземної держави, члени дипломатичного представництва, а також члени їх сімей, які мешкають разом з ними, можуть ввозити предмети, призначені для їх особистого користування, включаючи предмети початкового облаштування, і вивозити предмети особистого користування. Такі ж пільги надаються консульським представництвам іноземних держав і членам їх персоналу, іноземним дипломатичним і консульським кур'єрам (на основі взаємності), представникам іноземних держав, членам парламентських та урядових делегацій, співробітникам делегацій іноземних держав (на основі взаємності). Звільнення від митних платежів не поширюється на збори за зберігання, митне оформлення предметів поза місцем розташування митниць або поза робочим часом, установленим для митниць;

в) згідно з міжнародним правом та українським митним законодавством закріплюється особливий порядок переміщення дипломатичної пошти й

консульської валізи іноземних держав: за загальним правилом вони не підлягають ані розпечатуванню, ані затриманню. Цей загальноприйнятий принцип сучасного міжнародного публічного права гарантує забезпечення свободи зносин дипломатичних представництв із державою, яка представляється.

Віденська конвенція 1963 р. проголосила, що у випадку, коли компетентні органи держави перебування мають серйозні підстави вважати, що у валізі міститься щось крім кореспонденції, документів чи предметів, призначених виключно для офіційного користування, вони вправі вимагати, щоб вона була розпечатана в їх присутності уповноваженими особами держави, яка представляється. У разі відмови від цього така валіза повертається до місця відправлення.

Висновки до розділу 1

Для забезпечення інноваційного шляху розвитку економіки України та підвищення її конкурентоспроможності необхідним є підтримання та стимулювання процесу інвестиційно-інноваційної діяльності. Інвестиційно-інноваційна діяльність є рушійним чинником до підтримання в країні стабільної, на рівні з іншими державами світового господарства, економіки спрямованої на прогресивний науково-технічний та фінансовий розвиток та прогрес. Тобто необхідність та важливість інноваційно-інвестиційної діяльності полягає в сприянні перетворенню потенційного науково-технічного прогресу в реальний, який втілюється в нових продуктах та технологіях, що в свою чергу впливає на загальний стан економіки країни.

Проаналізувавши правову природу, сутність і співвідношення митних пільг і тарифних преференцій, їх місце в системі митних переваг, можемо підкреслити важливе значення зазначених питань для теорії та практики митної діяльності, а також – для створення сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату.

Під митними перевагами варто розуміти передбачений актом митного або податкового законодавства, а також укладеним в установленому порядку міжнародним договором України засіб митного регламентування, що полягає у стимулюванні учасників митних правовідносин до реалізації законних прав та інтересів шляхом надання митних пільг, тарифних преференцій, забезпечення функціонування механізму митних привілеїв. Залежно від того, в чому саме і щодо яких товарів і предметів полягає пріоритетність при проведенні митних процедур, митні переваги пропонується класифікувати на митні пільги, тарифні преференції й митні привілеї.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Механізм митно-податкового регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності

Питання правового режиму іноземного інвестування в Україні не втрачають своєї актуальності в умовах інтеграції України у міжнародний економічний простір. Слід зазначити, що у відповідно до ст. 20 Закону України «Про режим іноземного інвестування» [Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 № 93/96-ВР (редакція від 11.08.2013) / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>] підприємства з іноземними інвестиціями сплачують податки відповідно до законодавства України. Відносини у сфері справляння податків і зборів регулюються Податковим Кодексом України (далі – ПКУ).

Зупинимося на короткому аналізі особливостей справляння податку на прибуток підприємств, податку на додану вартість та акцизного податку у процесі іноземного інвестування в Україні.

Так, при сплаті податку на прибуток підприємств для визначення об'єкта оподаткування не враховуються суми коштів або вартість майна, що надходять платнику податку у вигляді прямих інвестицій або реінвестицій у корпоративні права, емітовані таким платником податку, в тому числі грошові або майнові внески згідно з договорами про спільну діяльність на території України без і створення юридичної особи (п.п.136.1.3 п.136.1 ст. 136 ПКУ).

У п.10 підрозділу 4 розділу XX ПКУ була встановлена наступна ставка податку па прибуток підприємств [ПКУ]:

- з 1 квітня 2011 року по 31 грудня 2011 року включно – 23 відсотки;
- з 1 січня 2012 року по 31 грудня 2012 року включно – 21 відсоток;

- з 1 січня 2013 року по 31 грудня 2013 року включно – 19 відсотків, а для і суб'єктів індустрії програмної продукції – 5 відсотків;

- з 1 січня 2014 року – 16 відсотків, а для суб'єктів індустрії програмної продукції – 5 відсотків.

Однак, Законом України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання України» затверджено ставку податку на прибуток на рівні 18 % [Закон].

Суб'єкти господарювання, які реалізують інвестиційні проекти в пріоритетних галузях економіки, схвалені відповідно до Закону України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» [Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» від 06.09.2012 р. № 5205-VI / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5205-17>] оподатковується за ставкою:

- з 1 січня 2013 року по 31 грудня 2017 включно – 0 відсотків;
- з 1 січня 2018 року по 31 грудня 2022 включно – 8 відсотків;
- з 1 січня 2023 – 16 відсотків.

Однак потрібно наголосити, що підзаконні нормативні акти на виконання згаданого закону Кабінетом Міністрів України ще не прийняті.

Щодо податку на додану вартість слід зазначити, що одним із об'єктів оподаткування цим податком є операції платників податку з ввезення товарів на митну територію України (п.п. «в» п.185.1 ст.185 ПКУ).

Базою оподаткування для товарів, що ввозяться на митну територію України, є договірна (контрактна) вартість, але не нижче митної вартості цих товарів, визначеної згідно розділу III Митного кодексу України, з урахуванням мита та акцизного податку, що підлягають сплаті та включених до ціни товарів (п. 190.1 ст.190 ПКУ).

Ставки податку на додану вартість встановлюються від бази оподаткування у таких розмірах (п. 193.1 ст.193 ПКУ): а) 17 відсотків; б) 0

відсотків. Однак, згідно вищезгаданого закону «Про запобігання фінансової катастрофи» ставка ПДВ зафіксована на рівні 20 %.

Не є об'єктом оподаткування податком на додану вартість операції з **[ПКУ]**:

- випуску (емісії), розміщення у будь-які форми управління та продажу (погашення, викупу) за кошти цінних паперів, випущених в обіг (емітованих) суб'єктами підприємницької діяльності, Національним банком України, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну фінансову політику, органами місцевого самоврядування відповідно до закону, включаючи інвестиційні та іпотечні сертифікати, сертифікати фонду операцій з нерухомістю, деривативи, а також корпоративні права, виражені в інших, ніж цінні папери, формах (п.п. 196.1.1 п.196.1 ст.196 ПКУ);

- виплат дивідендів, роялті у грошовій формі або у вигляді цінних паперів, які здійснюються емітентом (п.п.196.1.6 п.196.1 ст.196 ПКУ).

Суб'єкти господарювання, що реалізують інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки, схвалені відповідно до Закону України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», тимчасово, з 1 січня 2013 року до 31 грудня 2022 включно, при ввезенні в митному режимі імпорту на митну територію України устаткування (обладнання) та комплектуючих виробів до нього, які звільняються від оподаткування ввізним митом у порядку, визначеному підпунктом 10 пункту 4 розділу XXI «Прикінцеві та перехідні положення» Митного кодексу України, за умови оформлення митної декларації, можуть за власним бажанням видавати митному органу (а митний орган зобов'язаний прийняти) податковий вексель на суму податкового зобов'язання з податку на додану вартість, зазначену в такій митній декларації. У разі нецільового використання зазначених вище товарів, платник податків зобов'язаний погасити податковий вексель у податковому періоді, на який припадає їх нецільове використання, а також сплатити пеню відповідно до ПКУ (п.п.1, 6 підрозділу 3 розділу XX ПКУ).

Об'єктами оподаткування акцизним податком є операції з [ПКУ]:

- реалізації (передачі) підакцизних товарів (продукції) з метою власного споживання, промислової переробки, здійснення внесків до статутного капіталу, а також своїм працівникам (п.п. 213.1.2 п. 213.1 ст. 213 ПКУ);
- ввезення підакцизних товарів (продукції) на митну територію України п.п.213.1.3 п. 213.1 ст. 213 ПКУ).

До підакцизних товарів належать: спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво; тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну; нафтопродукти, скраплений газ; автомобілі легкові, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли (п. 215.1 ст. 215 ПКУ). Ставки податку встановлюються ст. 215 ПКУ і є єдиними на всій території України.

Окремо слід зупинитися на питаннях порядку оподаткування інвесторів при виконанні угод про розподіл продукції. Так, протягом строку дії угоди про розподіл продукції і в межах діяльності, пов'язаної з виконанням такої угоди, стягнення з інвестора загальнодержавних та місцевих податків і зборів, передбачених ПКУ (крім передбачених п. 335.2 ст. 335 ПКУ) замінюється розподілом виробленої продукції між державою та інвестором на умовах такої угоди.

При виконанні угоди про розподіл продукції інвестор (оператор) сплачує такі податки і збори (п. 335.2 ст. 335 ПКУ): а) податок на додану вартість; б) податок на прибуток підприємств; в) плату за користування надрами для видобування корисних копалин.

Наступною важливою сферою регулювання іноземного інвестування в Україні є сфера митного регулювання. Слід зазначити, що митне оформлення товарів, що ввозяться в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємства з іноземними інвестиціями, здійснюється в першочерговому порядку (ст. 251 Митного кодексу України – далі МКУ) [МКУ].

Товари (крім товарів для реалізації або використання з метою, безпосередньо не пов'язаною із здійсненням підприємницької діяльності), що

ввозяться на митну територію України на строк не менше трьох років іноземними інвесторами відповідно до Закону України «Про режим іноземного інвестування» з метою інвестування на підставі зареєстрованих договорів (контрактів) або як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємства з іноземними інвестиціями, звільняються від сплати ввізного мита. При відчуженні таких товарів раніше трьох років з часу зарахування їх на баланс ввізне мито сплачується на загальних підставах (ст. 287 МКУ).

До 1 січня 2018 року тимчасово звільняються від оподаткування ввізним митом при ввезенні на митну територію України та поміщені в митний режим імпорту устаткування (обладнання) та комплектуючі вироби до нього, що ввозяться суб'єктами господарювання виключно для реалізації інвестиційних проектів, схвалених відповідно до Закону України «Про стимулювання інвестиційної діяльності в пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», за умови, що зазначені товари: а) не є підакцизними; б) виготовлені не більше трьох років до моменту державної реєстрації інвестиційного проекту і не були у використанні; в) не виробляються в Україні і не мають аналогів в Україні.

Порядок ввезення, перелік та обсяги зазначених товарів з визначенням їх кодів згідно з УКТ ЗЕД затверджуються Кабінетом Міністрів України разом із схваленням кожного окремого інвестиційного проекту (пп. 10, п.4 розділу XX «Прикінцеві та перехідні положення» МКУ).

Переходячи до аналізу валютного регулювання іноземного інвестування в Україні слід зазначити, що режим здійснення валютних операцій на території України встановлюється Декретом Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» [Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.1993 № 15-93 (редакція від 11.08.2013) / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/15-93>].

Індивідуальні ліцензії видаються резидентам і нерезидентам на здійснення разової валютної операції на період, необхідний для здійснення такої операції. Індивідуальної ліцензії потребують (серед інших) такі операції:

а) вивезення, переказування і пересилання за межі України валютних цінностей, за винятком (серед іншого) платежів в іноземній валюті за межі України у вигляді процентів за кредити, доходу (прибутку) від іноземних інвестицій; вивезення за межі України іноземної інвестиції в іноземній валюті, раніше здійсненої на території України, в разі припинення інвестиційної діяльності; переказ інвестором (представництвом іноземного інвестора на території України) за межі України іноземної валюти іншим інвесторам за відповідною угодою про розподіл продукції;

б) ввезення, переказування, пересилання в Україну валюти України, за винятком випадків, передбачених п. 2 ст.3 Декрету (суми у валюті України, що були вивезені, переказані, переслані на законних підставах за кордон, можуть бути вільно ввезені, переслані, переведені назад в Україну);

в) здійснення інвестицій за кордон, у тому числі шляхом придбання цінних паперів, за винятком цінних паперів або інших корпоративних прав, отриманих фізичними особами – резидентами в подарунок або в спадщину.

Використання іноземної валюти на території України як засобу платежу без ліцензії дозволяється (серед іншого), якщо ініціатором або отримувачем за валютною операцією є іноземний інвестор (ця норма стосується лише операцій, здійснюваних через інвестиційний рахунок іноземного інвестора в уповноваженому банку з метою проведення іноземних інвестицій в Україну та повернення іноземних інвестицій, доходів, прибутків та інших коштів, одержаних іноземним інвестором від здійснення іноземних інвестицій в Україну, у тому числі від спільної інвестиційної діяльності без створення юридичної особи). У всіх інших випадках використання іноземної валюти як засобу платежу можливе лише за наявності ліцензії (п. 1.5. Положення про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на використання іноземної валюти на території України як засобу платежу, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 14.10.2004 р. № 483).

Інструкція про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон була затверджена Постановою Правління Національного банку України від 16.03.1999 № 122 [[Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон» від 16.03.1999 № 122 \(редакція від 05.11.2013 р.\) / Офіційний сайт Верховної Ради України \[Електронний ресурс\]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0259-99>\]](#)].

Положення про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на розміщення резидентами (юридичними та фізичними особами) валютних цінностей на рахунках за межами України затверджено Постановою Правління Національного банку України від 14.10.2004 р. № 485 [[Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на розміщення резидентами \(юридичними та фізичними особами\) валютних цінностей на рахунках за межами України» від 14.10.2004 р. № 485 \(редакція від 10.05.2013\) / Офіційний сайт Верховної Ради України \[Електронний ресурс\]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1413-04>\]](#)].

Іноземні інвестиції в Україну в грошовій формі дозволяється здійснювати в гривнях та іноземній валюті виключно 1 групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів (австралійські долари, англійські фунти стерлінгів, датські крони, долари США, ісландські крони, канадські долари, норвезькі крони, шведські крони, швейцарські франки, японські єни, євро, СПЗ, золото, паладій, платина, срібло) (п.1.3 Положення про порядок іноземного інвестування в Україну, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 10.08.2005 р. № 280) [[Постанова Правління Національного банку України «Про врегулювання питань іноземного інвестування в Україні» від 10.08.2005 р. № 280 \(редакція від 09.11.2012\) / Офіційний сайт Верховної Ради України \[Електронний ресурс\]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0947-05>\]](#)].

Для здійснення іноземних інвестицій в Україну в грошовій формі іноземний інвестор має право: відкрити інвестиційний рахунок та перераховувати на нього іноземну валюту із-за кордону; перераховувати безпосередньо на поточний рахунок резидента іноземну валюту із-за кордону; здійснювати продаж іноземної валюти з інвестиційного рахунку та зараховувати на інвестиційний рахунок кошти в гривнях, отримані від продажу іноземної валюти, для подальшого здійснення іноземної інвестиції; перераховувати з власного інвестиційного рахунку кошти в гривнях та іноземній валюті на поточний рахунок резидента або інвестиційний рахунок

іншого іноземного інвестора; перераховувати кошти в іноземній валюті 1 групи Класифікатора та гривні з власного поточного рахунку фізичної особи-нерезидента в уповноваженому банку на його інвестиційний рахунок (п. 2.1 Положення про порядок іноземного інвестування в Україну, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 10.08.2005 р. № 280).

Виходячи із вищезазначеного слід зробити висновок про те, що в Україні с творена відповідна нормативно-правова база у сфері податкового, митного та валютного регулювання іноземного інвестування, що надає іноземним інвесторам досить зручні умови для здійснення інвестицій в Україні. При цьому постійну вагу слід звертати на належний рівень правозастосування у цій доволі складній сфері міжнародних економічних відносин.

Важливо наголосити і на окремих положеннях вітчизняного законодавства, що стимулює інноваційну діяльність.

Положення, спрямовані на стимулювання інновацій, були закладені у Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України, схваленої постановою Верховної ради України від 13 липня 1999 року № 916-XIV.

Згідно Концепції стимулювання інноваційної діяльності в Україні має забезпечуватися шляхом [Концепції наукового технічного та інноваційного розвитку України Схвалена Постановою Верховної Ради України від 13 липня 1999 року N 916-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=916-14>]:

- застосування пільг для всього циклу інноваційного процесу – від фундаментальних досліджень до впровадження у виробництво, за умов використання інновацій для збільшення обсягу та підвищення якості виробленої продукції;

- диференціації розмірів податкових пільг залежно від активності в інноваційному процесі конкретних підприємств, організацій і окремих осіб за умов щорічного збільшення ними витрат на науково-дослідні, дослідно-конструкторські роботи не менш як на 25 відсотків;

- звільнення від оподаткування тієї частини прибутку, що спрямовується підприємствами, організаціями, приватними особами до Державного інноваційного фонду України, Державного фонду фундаментальних досліджень, галузевих інноваційних фондів, галузевих фондів технологічного розвитку та реконструкції виробництва тощо або місцевих фондів розвитку науки і технологій, а також на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт за міжнародними, загальнодержавними програмами та проектами;

- звільнення від податків, включаючи валютні кошти, наукових установ, діяльність яких здійснюється за рахунок державного бюджету;

- введення податкових пільг на прибуток і додану вартість для наукових організацій, які входять до національної системи науково-технічної інформації;

- запровадження для малих і середніх науково-виробничих організацій, штат яких не перевищує 500 працівників, за рахунок коштів Державного інноваційного фонду України безповоротних субсидій у розмірі до 25 відсотків загальної суми витрат на створення і впровадження нововведень;

- звільнення від оподаткування коштів, спрямованих на підвищення кваліфікації і перепідготовку наукових кадрів.

Не зважаючи на те, що вищезазначені положення були схвалені Верховною Радою України, жоден із передбачених інструментів не набув практичного застосування у податковому механізмі та не був закріплений у податковому законодавстві.

Вітчизняним законодавством передбачено окремі митні пільги для технологічних парків. Так, у статті 3 Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» зазначається, що державне сприяння інноваційній діяльності технопарків здійснюється шляхом їх державної фінансової підтримки та цільового субсидіювання проектів.

Для реалізації проектів технологічним паркам, їх учасникам та спільним підприємствам, що виконують відповідні проекти, державою надаються цільові субсидії у вигляді сум ввізного мита, що нараховуються

згідно з митним законодавством України, при ввезенні в Україну для реалізації проектів технологічних парків нових устаткування, обладнання та комплектуючих, а також матеріалів, які не виробляються в Україні [Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 № 991-XIV (редакція від 05.12.12 р.) / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/991-14>].

Також, чинне податкове та митне законодавство України містить ряд пільг за окремими митними платежами, що носять стимулюючий характер інвестиційно-інноваційної діяльності.

Згідно статті 281 Митного допускається встановлення тарифних пільг (тарифних преференцій) щодо ставок Митного тарифу України у вигляді звільнення від оподаткування ввізним митом, зниження ставок ввізного мита або встановлення тарифних квот відповідно до законодавства України та для ввезення товарів, що походять з держав, з якими укладено відповідні міжнародні договори [МКУ].

У випадках, встановлених Митним кодексом України та іншими законами з питань оподаткування, при ввезенні на митну територію України або вивезенні за її межі від оподаткування митом звільняються:

- товари, що ввозяться на митну територію України в рамках міжнародної технічної допомоги відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- документи та видання, які надсилаються в рамках міжнародного обміну до освітніх, наукових або культурних закладів, у тому числі бібліотек. Перелік цих закладів визначається Кабінетом Міністрів України;
- товари (сировина, матеріали, устаткування та обладнання), що надходять в Україну в рамках міжнародної технічної допомоги, яка надається на безоплатній та безповоротній основі для подальшої експлуатації, підготовки до зняття і зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації, перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему та забезпечення соціального захисту персоналу Чорнобильської АЕС;

- товари, включаючи продукцію, обладнання, устаткування, транспортні засоби та інші речі майнового характеру, призначені для виконання угоди про розподіл продукції, а також продукція, видобута у виключній (морській) економічній зоні України, що ввозяться на митну територію України при виконанні угоди про розподіл продукції, а також товари та видобута продукція, що вивозяться інвестором з України відповідно до Закону України «Про угоди про розподіл продукції» та угоди про розподіл продукції;

- фармацевтична продукція, сполуки, що використовуються для її виготовлення, які не виробляються в Україні та класифікуються за товарними групами 28, 29, 30 УКТ ЗЕД, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України;

- устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії, енергозберігаюче обладнання і матеріали, засоби вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, обладнання та матеріали для виробництва альтернативних видів палива або для виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії за умови, що ці товари застосовуються платником податків для власного виробництва та якщо ідентичні товари з аналогічними якісними показниками не виробляються в Україні. Перелік таких товарів із зазначенням кодів УКТ ЗЕД встановлюється Кабінетом Міністрів України;

- техніка, устаткування, майно і матеріали, що ввозяться на митну територію України та вивозяться за межі цієї території, призначені для власного використання розвідувальними органами України;

- матеріали, устаткування та комплектуючі, що використовуються для виробництва:

- а) устаткування, що працює на відновлюваних джерелах енергії;

- б) матеріалів, сировини, устаткування та комплектуючих, що будуть використовуватися у виробництві альтернативних видів палива або виробництві енергії з відновлюваних джерел енергії;

в) енергозберігаючого обладнання і матеріалів, виробів, експлуатація яких забезпечує економію та раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів;

г) засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів;

г) матеріалів, сировини та устаткування, що будуть використовуватися у нанотехнологічних виробництвах або працювати з використанням нанотехнологій.

Зазначені у цьому пункті товари звільняються від оподаткування за умови, що вони застосовуються платником податків для власного виробництва та якщо ідентичні товари з аналогічними якісними показниками не виробляються в Україні. Перелік таких товарів із зазначенням кодів згідно з УКТ ЗЕД встановлюється Кабінетом Міністрів України;

- технічні та транспортні засоби, у тому числі самохідні сільськогосподарські машини, що працюють на біопаливі та класифікуються за кодами згідно з УКТ ЗЕД, визначеними статтею 7 Закону України «Про альтернативні види палива», якщо такі товари не виробляються в Україні. Порядок ввезення зазначених технічних та транспортних засобів, у тому числі самохідних сільськогосподарських машин, визначається Кабінетом Міністрів України;

- бланки книжок МДП та книжок (карнетів) А.Т.А., що переміщуються між національним гарантійним об'єднанням та іноземними гарантійними об'єднаннями, що є їх кореспондентами, або міжнародними організаціями;

- з 1 січня 2013 року товари та/або предмети, оплачені за рахунок грантів (субгрантів), наданих відповідно до програм Глобального фонду для боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією в Україні, що виконуються відповідно до закону.

У разі порушення вимог щодо цільового використання зазначених товарів та/або предметів платник податку зобов'язаний сплатити ввізне мито та пеню.

Варто також зазначити, що окремі із вище перелічених об'єктів, при їх ввезенні на митну територію України звільняються і від оподаткування податком на додану вартість. Для прикладу, звільняються від оподаткування операції із ввезення на митну територію України майна як міжнародної технічної допомоги, яка надається відповідно до міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також як гуманітарної допомоги, наданої згідно з нормами Закону України «Про гуманітарну допомогу». Також, звільняються від оподаткування ПДВ операції із ввезення на митну територію України устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії, енергозберігаючого обладнання і матеріалів, засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, обладнання та матеріалів для виробництва альтернативних видів палива або для виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії, а також матеріалів, устаткування та комплектуючих, що використовуються для їх виробництва [ПКУ].

2.2. Аналіз інвестиційно-інноваційних процесів в Україні

За останні роки в Україні створено умови для розвитку інноваційної діяльності – сформовано основи нормативно-правової бази та механізми здійснення інноваційної політики, а також створено умови для розвитку відповідної інфраструктури. Проте, стан інноваційної діяльності в Україні більшість експертів-науковців визначають як кризовий і такий, що не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів у країнах, для яких інноваційний розвиток є пріоритетним завданням економічної стратегії.

На сьогодні, одним із визначальних фактором спрямованості інноваційно-інвестиційних процесів в Україні є вплив світових тенденцій в даній сфері.

Аналіз стану міжнародного інвестиційного процесу свідчить про:

- взаємозв'язок між розвитком міжнародних інвестицій та глобалізацією економіки. З одного боку, лібералізація інвестиційних режимів і більш вільний

рух капіталів є одним з важливих факторів глобалізації міжнародної економіки. З іншого боку, глобалізація міжнародних фінансових ринків, усунення обмеження міграції грошово-кредитних ресурсів сприяє більш ефективному їх використанню, в тому числі, і прямих іноземних інвестицій;

- розвиток міжнародних інвестицій, що має своїм результатом значне підвищення ефективності економічного розвитку багатьох країн світу. Про це свідчить збільшення обсягу світової торгівлі за останніх 50 років в 17 разів (а світового ВВП — у 6 разів) [Чайка, с. 18];

- вплив прямих іноземних інвестицій на формування сучасної світової економіки, полегшуючи країнам доступ до ринків і фінансових ресурсів, досвіду управління бізнесом. Вони також впливають на масштаби і напрями структурних зрушень усередині окремих країн і регіонів коли ТНК, що їх застосовують, фактично сприяють здійсненню процесу економічної перебудови шляхом створення нових галузей чи видів діяльності [Ринейська, с. 170].

Задля регулювання інвестиційного процесу з метою його більш позитивного впливу на розвиток міжнародного бізнесу слід прийняти до уваги наступні позиції:

- розвиток вже існуючих міжнародних інвестиційних потоків між найбільш економічно розвиненими країнами;

- активізація зовнішнього інвестування країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою з метою ефективного використання потенціалу їх фінансових ринків, які мають певну привабливість для іноземних інвесторів завдяки: внутрішнім змінам на цих ринках (демократичним реформам, лібералізації торгівлі тощо), а також зовнішнім, загальносвітовим макроекономічним чинникам: зниженню відсоткових ставок на ринках розвинених країн і пошуку інвесторами нових ринків з вигіднішими умовами інвестування; тенденції перенесення виробництва в країни, що розвиваються, наближаючи його до ринків збуту);

- створення кожною країною сприятливого інвестиційного клімату, що передбачає соціально-політичну стабільність, наявність економіко-правового

середовища, яке відповідало б міжнародним стандартам, формування цивілізованих ринкових відносин тощо;

- розробка приймаючими країнами такого механізму організації свого зовнішнього інвестування, який би обов'язково враховував інтереси як іноземних інвесторів, так і вітчизняних виробників [Семенов А.Г. Аналіз джерел фінансування інвестицій у сучасних умовах розвитку економічної системи України / А.Г. Семенов, В.О. Васильєв // Економіка і держава. – 2013. – № 12. – С. 30-33].

Стабілізація і розвиток економіки України значною мірою залежать від того, наскільки ефективною є інвестиційна діяльність. У цьому велику роль відіграє держава, яка за допомогою методів економічного регулювання може цілеспрямовано впливати не тільки на формування внутрішніх та приплив зовнішніх інвестицій, а й створити умови для їх спрямування в реальний сектор економіки. Розв'язання проблеми інвестування надасть змогу забезпечити прогресивну реструктуризацію на всіх рівнях, перехід до високорозвиненої економіки, тобто до інноваційного розвитку [калуга, с. 65].

Калуга І. Деякі аспекти формування національного інвестиційного потенціалу України / І. Калуга // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2011. – № 11. – С. 65-68.

Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність» інвестування може здійснюватися наступними суб'єктами:

- громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, спілками і товариствами, а також громадськими і релігійними організаціями, іншими юридичними особами, заснованими на колективній власності;

- органами державної влади за рахунок коштів бюджетів, позабюджетних фондів і позичкових коштів, а також державними підприємствами і установами за рахунок власних і позичкових коштів;

- органами місцевого самоврядування;

- іноземними громадянами, юридичними особами та державами;

- громадянами та юридичними особами України, іноземних держав в межах спільного інвестування [Закон України «Про інвестиційну діяльність» від]

Ринкові відносини в інвестиційній діяльності насамперед стосуються її джерел (державне фінансування, власні фінансові ресурси інвесторів, позикові кошти, залучення іноземних інвестицій та інші особливі форми фінансування (лізинг, форфейтинг, випуск цінних паперів)) (рис. 2.1).

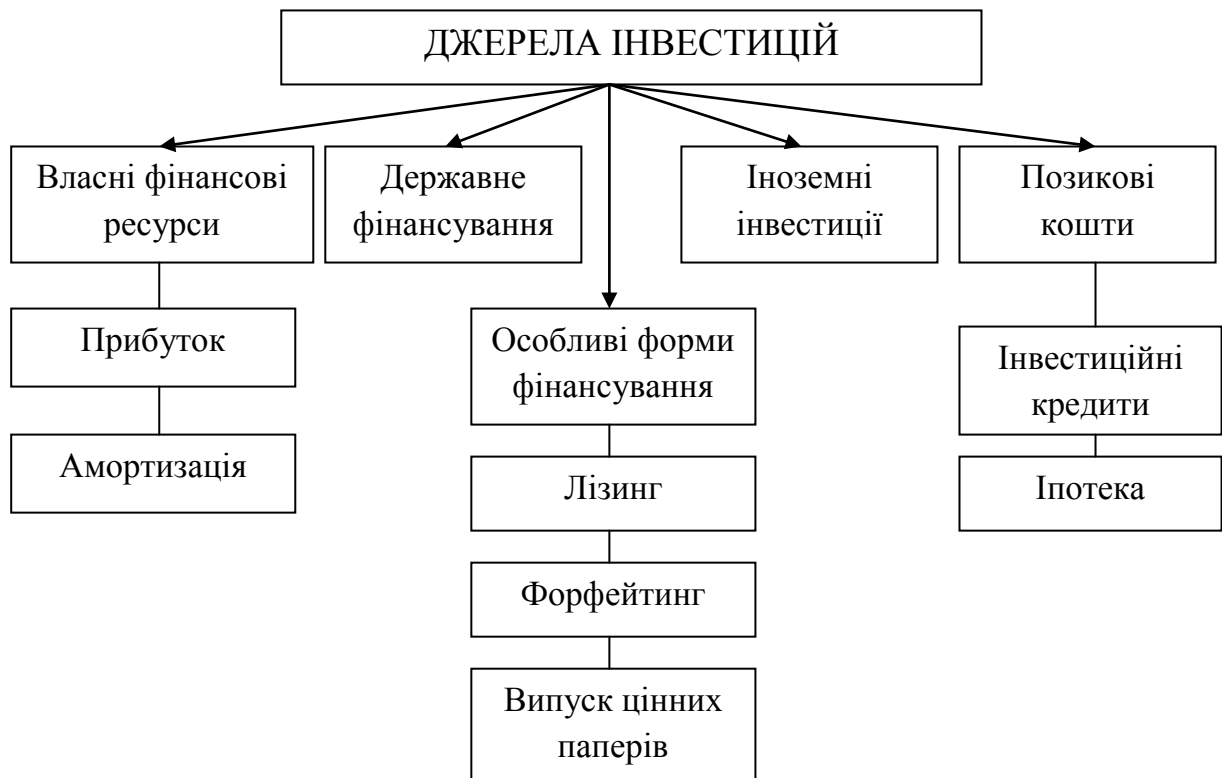

Рис. 2.1. Джерела фінансування інвестицій [семенов, с. 31].

Найефективнішою формою реалізації інвестиційних проектів в умовах ринкової економіки визначається державна підтримка як державна гарантія. Серед принципів державного бюджетного фінансування слід виділити:

- цільовий характер використання бюджетних коштів;
- одержання максимального ефекту (економічного та соціального) при мінімальних витратах; надання бюджетних коштів організаціям за результатами виконання плану та з урахуванням ефективності використання раніше виділених асигнувань. Фінансування може здійснюватися шляхом оплати певних витрат (об'єктів) підприємств і галузей у цілому, надання дотацій, субсидій, компенсацій.

Державне фінансування інвестиційних процесів протягом 2006-2013 рр.

було незначним. Середній показник фінансування інвестицій за рахунок держави складає 10,1% загального обсягу. Тенденція зростання фінансування у 2006-2008 рр. була призупинена світовою фінансовою кризою. Зростання обсягів державного фінансування інвестицій розпочалося із 2009 року: у 2009 році обсяги фінансування склали 14275,3 млн. грн. (7,1%), у 2010 році – 17319,9 (9,2 %), у 2011 році – 27195,9 млн. грн. (10,4%).³ 2012 року розпочалося скорочення державного фінансування до 24838,6 млн. грн. (9,5%), а у 2013 році – до 13280,2 (5,3 %) [Укрстат].

За рахунок коштів державного бюджету у 2006 році було профінансовано 5,5% загального обсягу, у 2007 році – 5,6%, у 2008 – 5,0%, у 2009 – 4,4%, у 2010 – 6,3%, у 2011 році – 7,5%, у 2012 році – 6,3%, а у 2013 році – 2,5 %. За рахунок коштів місцевих бюджетів було здійснено фінансування 4,3% загального обсягу інвестицій у 2006 році, у 2007 році – 3,9%, у 2008 – 4,2%, у 2009 – 2,7%, у 2010 – 2,9%, у 2011 році – 2,9%, у 2012 році – 3,2%, у 2014 році – 2,8% тобто половина обсягів фінансування із державного бюджету (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Державне фінансування капітальних інвестицій у 2006-2013 рр.¹

¹ Складено автором за [Офіційні дані державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>]

Як видно з рисунку, протягом аналізованого періоду динаміка фінансування державою інвестиційної діяльності має неоднозначний характер та не носить сталої позитивної динаміки. А у 2013 році взагалі відбувся суттєвих спад надходжень коштів державного бюджету – на 10287,4 млн. грн. або на 164,8 % відносно попереднього року. Зважаючи на це, найнадійнішою формою фінансування інвестицій є самофінансування, тобто використання власних коштів (чистого прибутку та амортизаційних відрахувань). Із прибутку формується цільові фонди та фонд нагромадження, що використовуються на придбання та оновлення основних засобів, сплату відсотків, фінансування НДДКР та ін.

Самофінансування інвестицій запобігає банкрутству та постійній необхідності позикових коштів, що надає суб'єкту господарювання певні конкурентні переваги. Так, за рахунок власних коштів підприємств та організацій в середньому у 2006-2012 рр. було профінансовано 57,3% загального обсягу інвестицій. У 2006 році власні кошти підприємств та організацій в загальному обсязі фінансування інвестицій склали 57,8%, у 2007 – 56,%, у 2008 – 56,7%, у 2009 – 63,3%, у 2010 – 55,7%, у 2011 – 54,0 %, у 2012 році – 59,2%, а у 2013 році – 63,4 % (рис. 2.3).

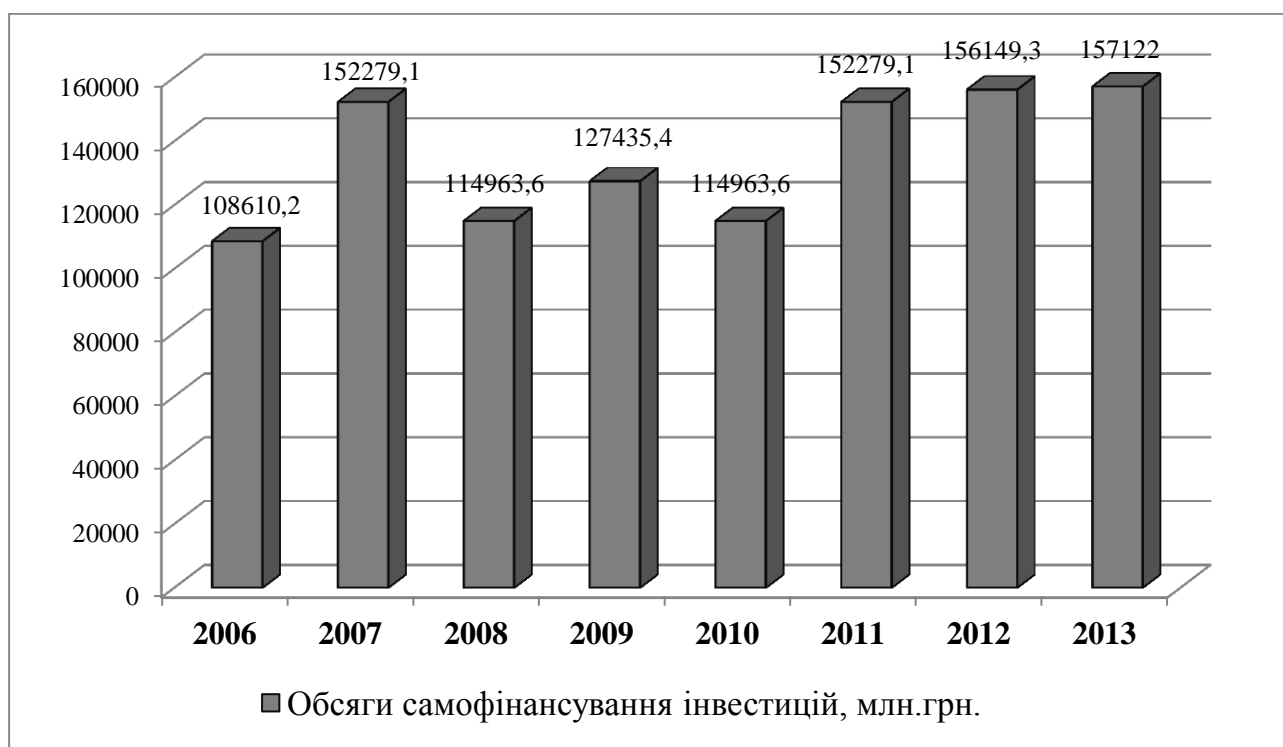

Рис. 2.3. Обсяги самофінансування капітальних інвестицій в Україні у 2006-2013 рр.¹

¹ Складено автором за [Офіційні дані державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>]

Розповсюдженою формою фінансування інвестицій є позикові кошти (інвестиційне банківське кредитування та іпотека). Інвестиційний банківський кредит може бути наданий у формі термінового кредиту, облікового кредиту, факторингу, акцептного кредиту. У середньому за період 2006-2013 рр. обсяг фінансування за рахунок позикових коштів склав 24,6% загального обсягу.

Велике значення у розвитку інвестиційних процесів кожної країни відіграють іноземні інвестиції. Згідно із Законом України «Про режим іноземного інвестування» під іноземними інвестиціями розуміють усі цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку чи досягнення соціального ефекту [Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 № 93/96-ВР (поточна редакція від 11.08.2013) / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>]. Іноземні інвестори мають право здійснювати інвестиції в наступних формах: участь іноземних інвесторів у підприємствах України; створення підприємств, які повністю належать іноземним інвесторам; придбання діючих підприємств; придбання рухомого та нерухомого майна (земельні ділянки, будинки, обладнання, транспорт і т. д.).

У середньому обсяг іноземних інвестицій склав 3,4% загального обсягу фінансування інвестицій в період 2006-2013 рр. Стабільне економічне зростання із 2006 по 2009 роки характеризувалося значним зростанням обсягів іноземного інвестування, але у 2010 році його обсяги скоротились у 2,02 рази. Відновлення іноземного інвестування у 2011 році (обсяги збільшились у 1,77 р. у порівнянні із 2010 роком) і склали 7196,1 млн. грн., але не досягли рівня 2009 року (рис. 2.4). У 2012 році обсяг іноземних інвестицій в економіку України катастрофічно знизився – до 20,4 млн.грн., а у 2013 році дещо відновився та

досяг рівня 4009,5 млн.грн.

Рис. 2.4. Обсяги іноземних інвестицій в економіку України у 2006-2013 рр.

¹ Складено автором за [Офіційні дані державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>]

Існують також інші форми фінансування інвестицій: лізинг, форфейтинг та випуск цінних паперів. Під лізингом розуміють довгострокову оренду на строк від 3 до 20 і більше років машин і устаткування, придбаних орендодавцем для орендатора з метою їх виробничого використання при збереженні права власності на них за орендодавцем на весь строк договору [семенов, с. 32].

Лізинг з'явився на початку 1950-х рр. у США, а з 1960-х рр. – у країнах Західної Європи. Його виникнення обумовлене потребою в інвестиціях в умовах НТП і неможливістю їх повного задоволення за рахунок традиційних методів фінансування – використання власних, позикових і інших коштів. Так, у Японії на умовах лізингу в даний час фінансується до 25 % загального обсягу інвестицій. На європейському ринку лізингові операції проводяться вже більш 30 років, і сьогодні їх частка становить 15% від загального обсягу інвестицій. [там же].

Форфейтинг є формою трансформації комерційного кредиту в банківський; застосовується він у тому випадку, коли в покупця немає

достатніх коштів для придбання будь-якої продукції. Кожна зі сторін, що бере участь в угоді, має свою мету, яка визначається розміром одержуваного доходу, й знаходить висвітлення в контракті, що укладається. У ньому домовляються про всі умови й зобов'язання сторін. Емісія цінних паперів (акцій, облігацій, векселів і ін.) – найважливіший механізм залучення позикових коштів (капіталу), значна частина яких може використовуватися для інвестування. Цей інструментарій інвестування реалізується на фондовому ринку.

Поряд з акціями для залучення додаткових фінансових ресурсів акціонерні товариства можуть випускати облігації. Облігація означає «зобов'язання», тобто зобов'язання перед її власником по виплаті певного доходу, установлюваного у формі відсотків, і погашенню її вартості після закінчення встановленого строку.

Протягом 2007-2014 рр. спостерігається постійне збільшення обсягів інших джерел фінансування і в середньому вони складають – 5% загального обсягу фінансування. До інших джерел належать лізинг, форфейтинг та випуск цінних паперів тощо.

Отже, після аналізу структури джерел фінансування, можна зробити висновок, що найбільша питома вага обсягів джерел інвестицій припадає на власні кошти підприємств (самофінансування) – в середньому за сім років цей показник склав 57,6 % загального обсягу інвестицій, найменша питома вага припадає на іноземне інвестування – 3,4% в середньому за аналізований період. Структура джерел фінансування інвестицій в Україні у 2013 році представлена на рис. 2.5.

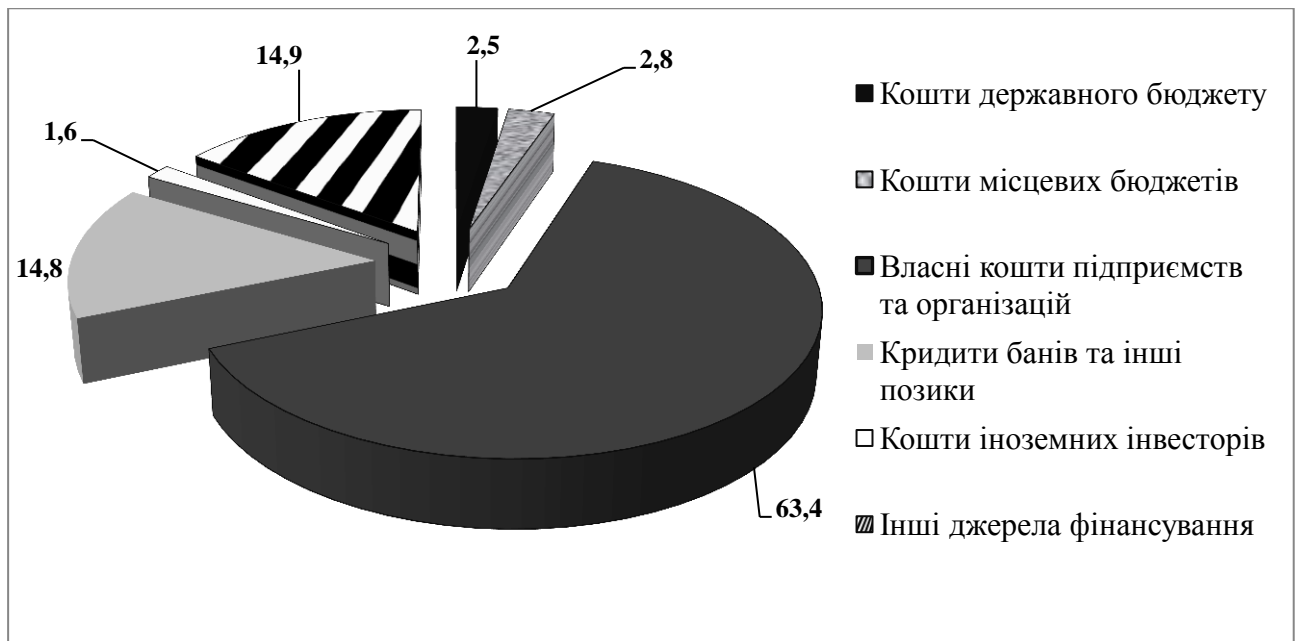

Рис. 2.5. Структура джерел фінансування інвестицій в Україні у 2013 році¹

¹ Складено автором за [Офіційні дані державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>]

В Україні існує ряд об'єктивних передумов для залучення інвестицій:

- Україна – один із найбільших ринків в Європі, який характеризується великим, з точки зору природних і людських ресурсів, потенціалом, що, в свою чергу, значно підвищує інтерес до неї з боку світових ТНК, яким для збільшення своїх капіталів необхідно шукати нові ринки збуту;
- має доступ до стратегічних ринків ЄС (одного з найбільших світових ринків), та Середнього Сходу;
- наявність таких перспективних галузей як гірничодобувна, сільське господарство, хімічна промисловість та металургія, що є інвестиційно-привабливими та можуть бути використані для залучення іноземних коштів.

Зважаючи на зазначене, проблеми активізації інвестиційно-інноваційної діяльності шляхом використання митних пільг та преференцій є особливо актуальними в сьогоdnішніх умовах та потребують найшвидшого пошуку шляхів вирішення.

Щоб з'ясувати об'єктивний стан інноваційно-інвестиційного клімату в Україні, проаналізуємо стан інноваційного розвитку економіки. Так, протягом 2005-2013 рр. інноваційний розвиток промисловості України відзначався нестабільністю. У докризовий період рівень інноваційної активності підприємств був найвищим у 2007 р. Кількість промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, у 2007 р. порівняно з 2005 р. збільшилася на 23,3 %, їхня частка у загальній кількості промислових підприємств – до 14,2 % (з 11,9 %). Кількість підприємств, що впроваджували інновації, зросла на 40,2 %, їхня частка – до 11,5 % (з 8,2 %). На стан інноваційної сфери руйнівню вплинула світова фінансово-економічна криза 2008-2009 рр., і у цей період показники інноваційної активності мали переважно низхідну динаміку (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка показників інноваційної діяльності у промисловості

України [Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України. – К.: НІДС, 2013. – 71

с. с. 4; укрстат]

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Кількість інноваційно активних підприємств, од. / % до загальної кількості промислових	1193/ 11,9	1118/ 11,2	1472/ 14,2	1397/ 13,0	1411/ 12,8	1462/ 13,8	1679/ 16,2	1758/ 17,4	1776/ 16,8
Кількість підприємств, що впроваджували інновації, од./ % до загальної кількості	810/ 8,2	999/ 10,0	1186/ 11,5	1160/ 10,8	1180/ 10,7	1217/ 11,5	1327/ 12,8	1371/ 13,6	1389/ 13,6
Загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності, млн. грн.	5751,6	6160	10821,0	11994,2	7949,9	8045,5	14333,9	11480,6	9562,6
Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	3152	2408	2526	2446	2685	2408	3238	3403	3138
з них нових видів техніки	657	786	881	758	641	663	897	942	809
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн. грн. / % до загального обсягу	24995,4 / 6,5	30892,7 / 6,7	40188/ 6,7	45830,2 / 5,9	31432,3 / 4,8	33697,6 / 3,8	42386,7 / 3,8	36157,7 / 3,3	36671,9 / 3,3

Обсяг реалізованої інноваційної продукції за межі України, млн. грн. / % до загального обсягу реалізованої	12494,8	12797,0	14666,6	23633,1	13200,9	13713,0	12630,6	13354,9	-
	/	/	/	/	/	/	/	/	
	50,0	41,4	36,5	51,6	42,0	40,7	29,8	36,9	

Реалізація в Україні у 2010-2013 рр. заходів державної політики, орієнтованих на підтримку інноваційних процесів, стала головним рушієм відновлення інноваційної діяльності промислових підприємств. Рівень їхньої інноваційної активності у 2012 р. досяг 17,4 %, а у 2013 році дещо скоротився – до 16,8 % (у 2011 р. – 16,2 %), серед підприємств переробної промисловості він становив 17,1 %, добувної – 8,6 %, з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – 13,2 %. Впроваджували інновації у 2012 та 2013 рр. 13,6 % загальної кількості промислових підприємств (у 2011 р. – 12,8 %; у добувній промисловості – 6,4 %, переробній – 13,9 %, виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води – 7,3 %).

Водночас, незважаючи на частково позитивну динаміку, в Україні показники інноваційного розвитку суттєво відстають від аналогічних світових значень. Так, у провідних країнах – США, Японії, Німеччині й Франції частка інноваційно активних підприємств коливається у межах 70-80 %; у країнах ЄС-27 частка підприємств, що впроваджують інновації, вчетверо більша, ніж в Україні [Лазарева Є. Дослідження закономірностей інноваційних перетворень у регіональній економіці / Є. Лазарева // Економіст. - 2009. - № 9. - С. 35-37].

Обсяги витрат на інноваційну діяльність у 2013 р. порівняно з 2005 р. зросли приблизно вдвічі. У 2013 р. підприємства на інновації витратили 9,6 млрд. грн. – з них 70,1 % коштів було спрямовано на придбання машин, обладнання і програмного забезпечення, лише 10,4 % – на проведення науково-дослідних робіт.

Підвищення інноваційної активності промислових підприємств надало позитивний імпульс їхній діяльності за окремими напрямками. Так, у 2013 р. освоєно виробництво 3,1 тисяч найменувань інноваційних видів продукції (у 2012 р. – 3,4 тис., 2011 р. – 3,2 тис.), з яких 809 найменувань – нові види техніки (у 2012 р. – 942).

Наслідком того, що в Україні формувалася і закріплювалася модель економіки, що побудована переважно на низькотехнологічних галузях і укладах, стало поглиблення у промисловому комплексі тенденції домінування виробництв з низькою наукоємністю. Так, у 2013 р. частка інноваційної продукції в реалізованій промисловій продукції становила лише 3,3 % (у 2005 р. – 6,5 %), частка експорту інноваційної продукції в реалізованій інноваційній продукції у 2012 р. – 36,9 % (у 2005 р. – 50 %). У загальному обсязі реалізованої інноваційної продукції нова для українського ринку продукція становила 40 %, тоді як решту 60 % становила реалізація продукції, яка була новою для окремих підприємств.

Таблиця 2.2

Фінансування інноваційної діяльності у промисловості України за джерелами у 2005-2013 рр. [Інновац. Розвиток пром-сті; укрстат]

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Усього, млн.,грн, / у % до загального обсягу	5751,6/ 100	6160,0/ 100	10821,0/ 100	11994,2/ 100	7949,9/ 100	8045,5/ 100	14333,9/ 100	11480,6 /100	9562,6/ 100
<i>у т.ч. за рахунок коштів</i>									
власних	5045,4/ 87,7	5211,4/ 84,6	7969,7/ 73,7	7264,0/ 60,6	5169,4/ 65,0	4775,2/ 59,3	7585,5/ 52,9	7335,9/ 63,9	6973,4/ 72,9
держбюджету	28,1/ 0,5	114,4/ 1,9	144,8/ 1,3	336,9/ 2,8	127,0/ 1,6	87,0/ 1,1	149,2/ 1,0	224,3/ 1,9	24,7/ 0,3
місцевих бюджетів	14,9/ 0,3	14,0/ 0,2	7,3/ 0,1	15,8/ 0,1	7,4/ 0,1	5,7/ 0,1	12,3 0,1	-	-
позабюджетних фондів	0,3/ 0,0	0,2/ 0,0	0,1/ 0,0	-	17/ 0,0	0,9/ 0,0	0,5/ 0,0	-	-
вітчизняних інвесторів	79,6/ 1,4	26,3/ 0,4	26,2/ 0,2	169,5/ 1,4	31,0/ 0,4	31,0/ 0,4	45,4/ 0,3	-	-
іноземних інвесторів	157,9/ 2,7	176,2/ 2,9	321,8/ 3,0	115,4/ 1,0	1512,9/ 19,0	2411,4/ 30,0	56,9/ 0,4	994,8/ 8,7	1253,2/ 13,1
кредитів	409,7/ 7,1	522,5/ 8,5	2000,7/ 18,5	4045,0/ 33,7	941,6/ 11,8	626,1/ 7,8	5489,5/ 38,3	-	-
інших джерел	15,7/ 0,3	95,0/ 1,5	350,4/ 3,2	47,6/ 0,4	158,9/ 2,1	108,2/ 1,3	994,6/ 7,0	-	-

Основним джерелом фінансування інновацій у промисловості є власні кошти підприємств, частка яких становила у загальному обсязі у 2013 р. 72,9 % (табл. 2.2). Їхнє переважання серед інших джерел фінансування інноваційної діяльності зумовлене недостатньо чітким та складним процесом залучення фінансових ресурсів (через несприятливий інвестиційний клімат, нерозвиненість венчурного фінансування інноваційної діяльності тощо). Незначними є частки фінансування інноваційної діяльності з державного та місцевих бюджетів – 0,3 %, коштами вітчизняних інвесторів – 0,3 %. Варто відзначити, що у 2013 році зросла частка внесків іноземних інвесторів – до 13,1% (у 2010 р. – 0,4 %, у 2012 р. – 8,7 %).

Важливе значення для здійснення інноваційної діяльності у країні має рівень розвитку інноваційного середовища, який можна виміряти за допомогою індексів, що характеризують стан того чи іншого аспекту економіки та суспільства [Інновационное развитие: экономика, интеллектуальные ресурсы, управление знаниями / Под ред. Б. З. Мильнера. – М.: ИНФРА-М, 2013. – 624 с. с. 18]. Для цього виникає потреба у чіткому визначенні основних факторів, які впливають на інноваційний розвиток України, що можна зробити на базі міжнародних спостережень та досліджень інноваційної спроможності та технологічної готовності країн світу [Варналій З. С. Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення / З. С. Варналій, О. П. Гармашова. - К.: Знання України, 2013. - 387 с. - С. 111].

Україна представлена у декількох доповідях та індексах, які оцінюють технологічну та інноваційну конкурентоспроможність країн. Серед них:

- глобальний індекс конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму;
- індекс економіки знань Інституту Світового банку;
- глобальний індекс інновацій Корнуельського університету, бізнес-школи INSEAD та Всесвітньої організації інтелектуальної власності WIPO.

Глобальний індекс конкурентоспроможності ВЕФ є інтегральним показником, який складається з 117 субіндексів, дві третини з яких базуються на результатах щорічного опитування представників вищого керівництва

компаній, а третина є статистичними показниками, що знаходяться у вільному доступі. У 2012 р. за глобальним індексом конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму Україна посіла 73 місце серед 144 країн. У зв'язку з тим, що кількість країн у рейтингу зростає, необхідно орієнтуватися на кількість балів, які одержує країна. Так, за кількістю балів протягом 2007-2012 рр. Україна поступалась не тільки розвиненим країнам світу, але і деяким країнам СНД та постсоціалістичним країнам (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Індекс конкурентоспроможності окремих країн світу у 2007-2013 рр. [Інновац розвиток пром-сті, с. 6]

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Німеччина	5,51	5,46	5,37	5,39	5,41	5,48
США	5,67	5,74	5,59	5,43	5,43	5,47
Велика Британія	5,41	5,30	5,19	5,25	5,39	5,45
Японія	5,43	5,38	5,37	5,37	5,40	5,40
Франція	5,18	5,22	5,13	5,13	5,14	5,11
Польща	4,28	4,28	4,33	4,51	4,46	4,46
Казахстан	4,14	4,11	4,08	4,12	4,18	4,38
РФ	4,19	4,31	4,15	4,24	4,21	4,20
Україна	3,98	4,09	3,95	3,90	4,00	4,14

Інформація Всесвітнього економічного форуму „The Global Competitiveness Report” [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>

Глобальний індекс конкурентоспроможності включає групу показників інноваційної діяльності. За даними звіту ВЕФ, Україна у 2012 р. посідала 71 місце серед 144 країн світу за субіндексом «Інновації», при цьому останніми роками спостерігається динаміка погіршення складових субіндексу (табл. 2.4). Так, протягом 2008-2012 рр. в Україні знизився рівень здатності здійснювати інноваційну діяльність, погіршилась якість науково-дослідних закладів, скоротились витрати компаній на здійснення НДДКР та обсяги закупівель державою високотехнологічних товарів. Також відзначається низький рівень співпраці у дослідній діяльності між закладами освіти та промисловістю,

кількості зареєстрованих патентів на винахід, забезпеченості вченими та інженерами.

Таблиця 2.4

**Складові субіндексу інновацій індексу конкурентоспроможності
України []**

Показники	2008	2009	2010	2011	2012
Здатність здійснювати інноваційну	3,8	3,7	3,5	3,4	3,3
Якість науково-дослідних закладів	4,2	3,9	3,6	3,6	3,7
Витрати компаній на НДДКР	3,3	3,0	3,0	3,0	2,7
Взаємодія закладів освіти та промисловості при здійсненні НДДКР	3,6	3,5	3,5	3,6	3,6
Закупівля високотехнологічних товарів за державний кошт	3,7	3,3	3,1	3,1	3,2
Наявність вчених та інженерів	4,4	4,4	4,3	4,3	4,8
Кількість патентів на винахід (<i>кількість заяв на винаходи, що були видані Бюро</i>)	0,3	0,5	0,4	0,3	0,4

Інформація Всесвітнього економічного форуму «The Global Competitiveness Report» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>

Індекс економіки знань (Knowledge Economy Index) Інституту Світового банку є показником, який демонструє здатність країни використовувати знання з метою забезпечення економічного розвитку. Цей індекс визначає результативність науково-технологічної сфери й формується з чотирьох субіндексів : економічний та інституційний режим для інновацій; інноваційна система; освіта та професійні навички населення; інформаційно-комунікаційна інфраструктура.

За результатами дослідження, проведеного фахівцями Інституту, Україна у 2012 р. посідала 56 місце серед 145 країн, що на дві сходинки нижче, ніж у 2000 р. (табл. 2.5). Здатність забезпечувати свій економічний розвиток за допомогою знань в Україні за 10-бальною шкалою було оцінено у 5,73 балу, тоді як, наприклад, у Польщі таку здатність оцінено в 7,41 балу, Болгарії – 6,80, Угорщині – 8,02, Чехії – 8,14.

Таблиця 2.5

Індекс економіки знань окремих країн світу [Інновац розвиток пром-сті, с. 7]

Країна	Місце 2012 р.	Місце 2000 р.	Бал 2012 р. (0 - 10)	Бал 2000 р. (0 - 10)
Німеччина	8	15	8,90	8,84
США	12	4	8,77	9,28
Велика Британія	14	12	8,76	8,89
Японія	22	17	8,28	8,81
Франція	24	21	8,21	8,53
Польща	38	35	7,41	7,23
Казахстан	73	78	5,04	4,58
РФ	55	64	5,78	5,28
Україна	56	54	5,73	5,65

Аналіз складових індексу свідчить, що Україна у 2012 р. знаходилась на низьких позиціях за субіндексами «економічні стимули та інституції» – 3,95 балу (93 місце у рейтингу), «інформаційні та комунікаційні технології» – 4,96 балу (77 місце), «інноваційна система» – 5,76 балу (59 місце). Слід відмітити високі позиції за субіндексом «освіта та кадри» – 8,26 балу (21 місце), що відображає рівень вищої та середньої освіти, а також рівень підготовки кадрів в Україні.

Таблиця 2.6

Динаміка складових індексу економіки знань для України у 2012 р.

Показник	Місце 2012 р.	Місце 2000 р.	Бал 2012 р. (0 - 10)	Бал 2000 р. (0 - 10)
Економічні стимули та інституції	93	103	3,95	3,08
Інноваційна система	59	46	5,76	6,35
Освіта та кадри	21	17	8,26	8,47
Інформаційні та комунікаційні технології	77	82	4,96	4,71

Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index) Корнельського університету, бізнес-школи INSEAD та Всесвітньої організації інтелектуальної

власності WIPO дозволяє оцінити здатність країн світу створювати сприятливе середовище для інновацій, а також результат від інноваційної діяльності.

Індекс складається з 84 субіндексів, згрупованих за наступними напрямками: інституції; людський капітал та дослідження; інфраструктура; розвиненість ринку; розвиненість бізнесу; розвиток технологій та економіки знань; розвиток творчої діяльності.

У 2013 р. Україна за Глобальним індексом інновацій посіла 71 місце серед 142 країни світу, що на 8 позицій менше порівняно з 2012 р. і на 11 – порівняно з 2011 р. (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Динаміка глобального індексу інновацій окремих країн світу

	2011		2012		2013	
	Місце	Бал (0 - 100)	Місце	Бал (0 - 100)	Місце	Бал (0 - 100)
Німеччина	12	54,89	15	56,2	15	55,8
США	7	56,57	10	57,7	5	60,3
Велика Британія	10	55,96	5	61,2	3	61,3
Японія	20	50,32	25	51,7	22	52,2
Франція	22	49,25	24	51,8	20	52,8
Польща	43	38,02	44	40,4	49	40,1
Казахстан	84	30,32	83	31,9	84	32,7
РФ	56	35,85	51	37,9	62	37,2
Україна	60	35,01	63	36,1	71	35,8

Аналіз субіндексів Глобального індексу інновацій свідчить, що основними вадами, які заважають інноваційному розвитку України, є недостатня ефективність державного управління (124 місце у світі) і регуляторного контролю (113), низька якість верховенства права (117), несприятливе бізнес-середовище (127), ускладнений режим сплати податків та банкрутства підприємств (125 та 135 відповідно), недостатня енергоефективність та екологічність виробництв (119 та 97 відповідно), низькі темпи формування капіталів (108), недостатній рівень конкуренції на

внутрішньому ринку (101 та 82 відповідно), низький рівень розвитку кластерів (110) та ін.

За оцінками експертів, які здійснювали розглянуті дослідження, інноваційна діяльність в Україні потребує міжгалузевого технологічного обміну, зміцнення зв'язків компаній з університетами та науково-дослідними інститутами, розвитку міжнародної науково-технічної кооперації, венчурного інвестування в нові прогресивні розробки, створення інноваційної інфраструктури, широкого застосування інформаційних технологій тощо.

Таким чином, на сьогодні Україна продовжує розвиватися без суттєвого використання свого інноваційного потенціалу. Інноваційна продукція освоюється в основному шляхом використання науково-технічних надбань попередніх років. Такий тип інноваційного розвитку має досить вузькі межі і не дає можливості підтримувати конкурентоспроможність вітчизняних підприємств протягом тривалого періоду.

Активізація інноваційної діяльності підприємств промисловості сприятиме реалізації її науково-технологічного потенціалу, що проявляється у [Розвиток промислового потенціалу України в процесі після кризового відновлення / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, В. Г. Савенко [та ін.]; за заг. ред. Я. А. Жаліла. - К.: НІСД, 2010. - 48 с. - С. 24]:

- підвищенні конкурентоспроможності продукції, яка виробляється промисловими підприємствами на основі використання нових або значно поліпшених способів виробництва, пов'язаних із застосуванням новітніх технологій, зокрема ресурсо- та енергозберігаючих, удосконаленого виробничого устаткування;

- відкритті нових ринків та завоюванні нових позицій для промислової продукції та збільшенні обсягів продажу на основі впровадження нових методів продажу та просування товарів на ринки;

- поліпшенні фінансових результатів від діяльності промислових підприємств шляхом збільшення надходжень від реалізації продукції, що є новою або значно поліпшеною за своїми властивостями або способом використання;

- сприянні оновленню та більш повному використанню виробничих потужностей та технологічної бази промислового комплексу держави, що дозволить оптимізувати виробничі процеси, прискорити технологічну модернізацію промисловості та забезпечити розвиток галузевої реструктуризації промислового сектору України.

2.3. Оцінка впливу митних преференцій на інвестиційно-інноваційний клімат держави

Лібералізація торгівлі породжує неоднозначні за своїм впливом тенденції в економічному розвитку країн, загострює проблему дотримання оптимального співвідношення між отриманими вигодами для держави та зазнаними втратами після застосування митно-тарифних і податкових інструментів, а також пошуком резервів підвищення їх ефективності. Зростання обсягів зовнішньої торгівлі, посилення її впливу на економічний розвиток країн та активна участь України в інтеграційних процесах обумовили акцентування уваги саме на економічних інструментах регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Вступ України до СОТ пожвавив процеси лібералізації торгівлі й посилив вплив світової кон'юнктури на економіку країни, що зумовило підвищення економічних ризиків України, особливо в періоди глобальної економічної нестабільності. Оптимістичні очікування щодо виправлення структурних недоліків економіки країни після вступу України до СОТ та активізації інвестиційно-інноваційних процесів не підтвердились. Рівень тарифного захисту внутрішнього ринку України вже нині перебуває на рівні країн, що вступили до СОТ ще 10-15 років тому і встигли адаптуватись у світовому економічному середовищі.

У рамках приєднання до СОТ Україна знизила середньозважені ставки чинного митного тарифу з 7,77 % (на 01.03.2005 р.) до кінцевого зв'язаного рівня у 5,09 %. Для довідки зазначимо, що середньозважений рівень ставок ввізного митного тарифу у країнах ЄС становить 5,4 %, а в Японії – 5,1 %

[Борисенко О.П. Проблеми застосування митно-податкового механізму в Україні та напрями його вдосконалення / О.П. Борисенко, Т.А. Крушельницька // Збірник наукових праць "Актуальні проблеми державного управління" ОРІДУ НАДУ при Президентіві України. – 2011. - № 3. – С.].

Членство України в СОТ потребує скасування багатьох положень, закріплених у чинних програмах державної підтримки національного виробника в різних галузях господарства, особливо важливих для розвитку української економіки та чутливих до впливу зовнішньої конкуренції: автомобілебудування, суднобудування, літакобудування, космічної промисловості, будівництва, фармацевтики, вугільної промисловості, а також виробництва сільськогосподарської продукції.

Отже, виникає необхідність дослідити резерви механізму цілеспрямованого впливу комплексу інструментів державного регулювання ЗЕД через мито, податок на додану вартість та акцизний збір у сфері зовнішньоекономічних операцій.

Нехтування економічною сутністю й дотриманням функціонального призначення економічних регуляторів та заміна регуляторної дії митно-податкових інструментів фіскальною не дозволяє змінити структуру зовнішньоторговельних операцій у бік активізації розвитку вітчизняного виробника та переорієнтацію української економіки з об'єкта впливу світового економічного оточення на активного суб'єкта міжнародної економіки.

Вітчизняні виробники в окремих випадках виявляються не готовими до зростання конкуренції через низьку ефективність підприємств, недосконалу якість продукції, а також невідповідність українських стандартів і процедур сертифікації продукції світовим стандартам і процедурам. Утім необхідність підвищення власної конкурентоспроможності підприємств потребує від держави вдосконалення економічних заходів стимулювання українських виробників до саморозвитку, самовдосконалення, самоінвестування та пошуку шляхів більш ефективного використання всіх наявних ресурсів.

Це спонукає науковців ще і ще раз аналізувати економічні механізми державного регулювання у сфері зовнішньоекономічних відносин з погляду їх

дієвості та ефективності у зміні структури зовнішньоторговельних операцій, стимулювання і стримування зростання обсягів зовнішньоекономічної діяльності, сприяння інноваційному розвитку українських виробників та експортерів, а також захисту споживачів іноземної та вітчизняної продукції.

Оподаткування зовнішньоекономічної діяльності є одним із ключових питань законодавчої і виконавчої гілок влади. Напрями приведення ставок ввізного мита на окремі види товарів у відповідність із зобов'язаннями України перед Світовою організацією торгівлі узгоджувалися впродовж десятирічного переговорного процесу і вже відображені в законодавстві України. У сучасному податковому законодавстві розглядається можливість перспективного зменшення ставки податку на додану вартість до 17 %, однак зважаючи на кризові явища в економіці від такої новації поки що відмовилися [[Закон України «Про запобігання...»](#)].

У різні роки в нашій країні було розроблено і прийнято близько 100 законів про внесення змін до Митного тарифу України, 34 закони про ставки акцизного збору (податку), більше 150 законів вносили зміни до Закону «Про податок на додану вартість», а пізніше – і до Податкового кодексу України. Результатом такої співпраці стало прийняття Митного кодексу України у 2012 році та оновленої редакції Закону України «Про Митний тариф України» від 19.09.2013 року [[ЗУ Про митний тариф](#)], адаптованої до вимог Світової спільноти. Зростає увага науковців і практиків державного управління до митно-тарифного регулювання, особливо з боку органів державної влади, суб'єктів господарювання, міжнародних інституцій. При цьому економічна роль мита і межі впливу митного тарифу на соціально-економічний розвиток країни, регулююча функція податку на додану вартість та акцизного податку у зовнішньоекономічних операціях залишаються недостатньо вивченими.

За даними Міністерства доходів і зборів України, в нашій країні спостерігається зростання обсягів перерахування митних платежів до Державного бюджету України з 13,7 млрд грн у 2003 р. до 117,6 млрд. грн. у 2013 р. [[Звіт мін дох 2013](#)] (зростання майже в 9 разів). Але й нині це не стало

фактором поживлення інвестиційно-інноваційного розвитку. У структурі ж надходжень до Державного бюджету частка податкових платежів з 2011 р. до 2013 р. зменшилася з 83,1 до 77,5 % (рис. 2.6). Це свідчить про нарілі потреби підвищення рентабельності, інноваційності й конкурентоспроможності українських підприємств і товарів, як на світових ринках, так і на національних.

Крім того, з рис. 2.6 видно, що надходження до бюджету країни через митні органи є чи не найважливішим фактором, який потрібно використовувати і для активізації інноваційно-інвестиційної діяльності національного виробника.

Динаміка надходжень до державного бюджету України (рис. 2.7), забезпечених митними органами, показує залежність формування доходів країни переважно за рахунок оподаткування імпорту податком на додану вартість.

Рис. 2.6. Динаміка частки податкових платежів у структурі доходів Державного бюджету України у 2007-2013 рр.¹

¹ Складено автором за [Офіційні дані Державної казначейської служби України щодо виконання державного бюджету у 2007-2013 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>]

На думку більшості українських науковців, мито є важливим економічним інструментом державного регулювання зовнішньої торгівлі і саме

за його допомогою держава регулює та стимулює розвиток певних галузей національної економіки, а також – інноваційну складову вітчизняної економіки. Слід уточнити, що збільшення мита в нашій країні не завжди призводить до зменшення відповідного імпорту (тимчасове зменшення відбувається в короткостроковому періоді). Прикладом може слугувати збільшення 2008 р. існуючої 10 %-вої ставки мита на автомобілі на додаткові 13 %.

Залишається відкритим питання ефективності мита в процесі державного регулювання зовнішньоекономічною діяльністю в Україні. Назріла необхідність аналізу результатів дії кожного інструмента державного регулювання, визначення чинників, що зменшили очікуваний ефект їхньої дії. Так, митні органи формують показники про обсяги умовно нарахованих платежів, серед яких є мито, ПДВ та акцизний податок.

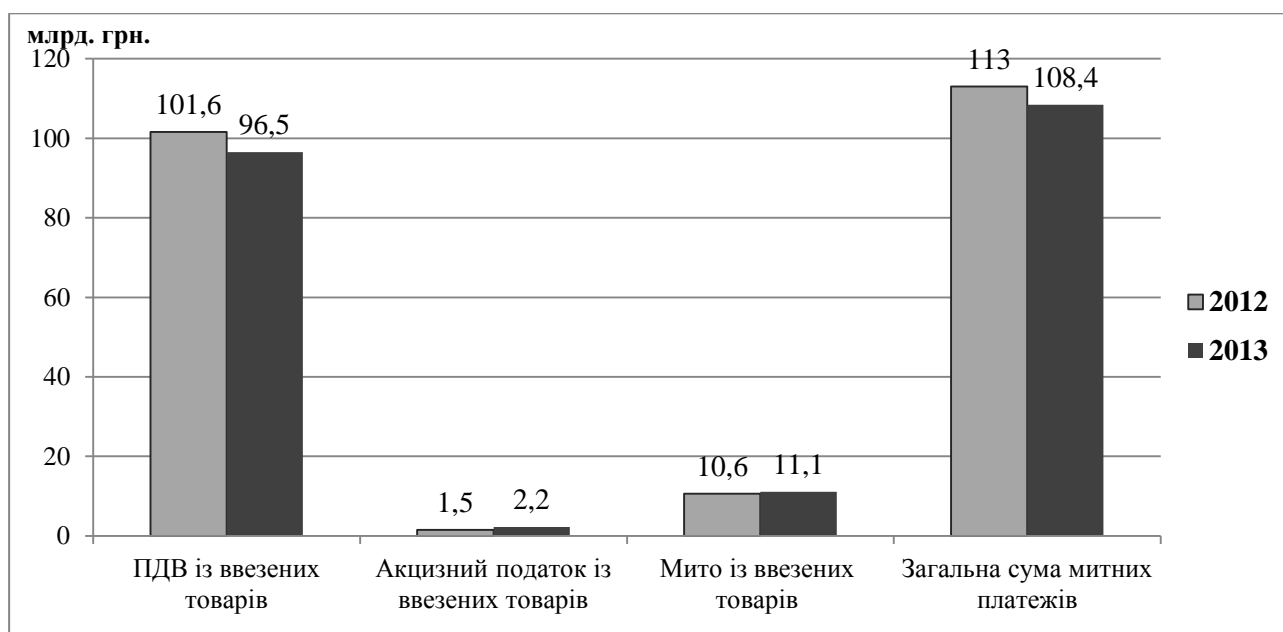

Рис. 2.7. Динаміка надходжень митних податків до Державного бюджету України у 2012-2013 рр., млрд. грн.¹

Складено автором за: [Річний звіт Міністерства доходів і зборів України за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minrd.gov.ua/data/files/10866.pdf>]

Оснoву цих показників становлять суми нараховані, але не сплачені суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності до бюджету внаслідок застосування пільгових чи преференційних режимів у зовнішньоекономічних операціях. Така втрата бюджету мала б компенсуватися не просто потенційною

можливістю доступу до іноземних ринків або імпортом дефіцитних і вкрай необхідних товарів в Україну, а реальними і конкретними результатами від участі в міжнародній торгівлі за особливими правилами та умовами.

Показники ілюструють інтенсивність зростання імпорту та дії факторів, що його регулюють. Борисенко О.П. та Крушельницька Т.А. відзначають темпи перевищення показників темпів зростання імпорту, що оподатковувався митом, над показниками темпів зростання загального імпорту, що свідчить про інтенсивну митно-тарифну політику [Борисенко ...]. Коливання ж показників темпів зростання умовно нарахованого мита відображає роботу Уряду: укладення угод про вільну торгівлю з країнами світу, вступ до СОТ, застосування пільг під час митного оформлення окремих груп товарів (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

**Розмір умовно нарахованих митних платежів в Україні
у 2012-2013 рр.**

Показники	Одиниці виміру	2012 рік	2013 рік
Умовно нарахованих податків і зборів, в т.ч.	млн. грн.	42942,7	44116,0
ПДВ	млн. грн.	37478,0	27815,8
Акцизний податок	млн. грн.	1605,2	12498,0
Ввізне мито	млн. грн.	3848,1	3797,5
Вивізне мито	млн. грн.	11,4	4,7

Як видно з таблиці, обсяг умовно нарахованих митних платежів у 2012-2013 рр. зріс на 2,7 % або на 1173,3 млн. грн. Найбільшу частку у сумі умовно нарахованих платежів займає ПДВ – 87,17 % у 2012 році та 63,05 % у 2013 році. Як бачимо, частка ПДВ протягом аналізованого періоду скоротилася на 24,12 в.п. Друге місце у структурі умовно нарахованих платежів у 2013 році посідає акцизний податок 28,3%, третє – мито – 8,61 %. Найменшою та практично незначною є частка вивізного мита (0,01 % у 2013 році).

Варто звернути увагу на те, що і обсяг і частка акцизного податку в структурі умовно нарахованих платежів зросли дуже кардинально – з 1605,2 млн. грн. до 12498,0 млн. грн. або з 3,7 % до 28,3 %. Також, варто відзначити, що серед проаналізованих непрямих податків, що були умовно нараховані у 2012-2013 рр. спостерігається негативна динаміка окрім акцизного податку. У 2013 році умовно нараховане ПДВ скоротилося на 9662,2 млн. грн., ввізне мито – на 50,6 млн. грн., вивізне мито – 6,7 млн. грн.

Для детального аналізу впливу оподаткування ЗЕД на інвестиційно-інноваційний клімат проаналізуємо окремі показники діяльності Вінницької митниці.

Результатом роботи митниці у 2013 році стало перерахування до Державного бюджету України митних платежів та зборів у сумі 1 млрд. 7 млн. 618 тис. грн. (в т.ч. до загального фонду – 953 млн. 527 тис. грн., до спеціального фонду – 54 млн. 91 тис. грн.) (рис. 2.8).

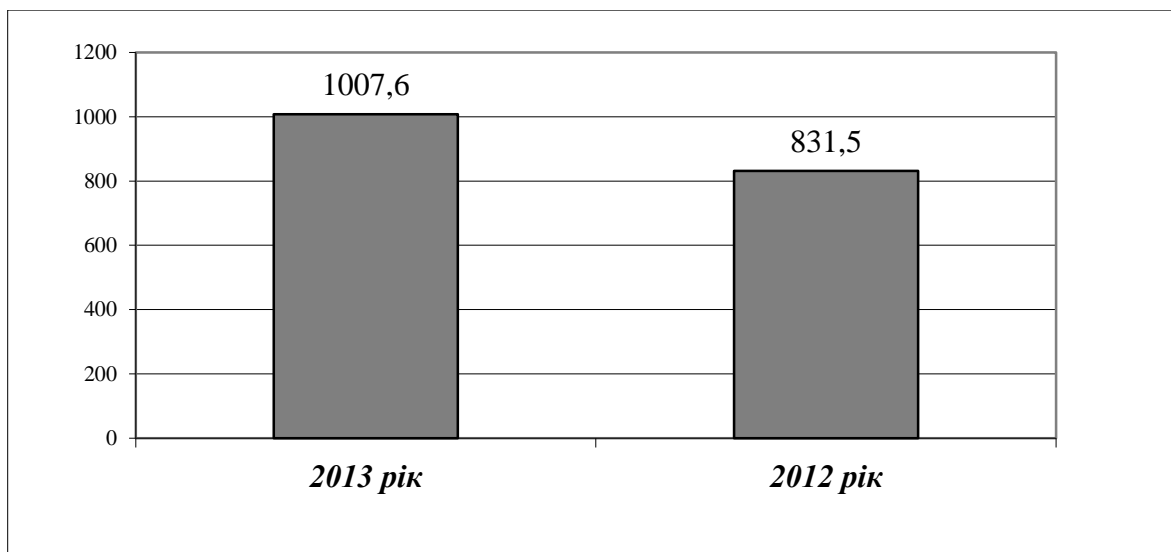

Рис. 2.8. Обсяги надходжень митних платежів до Державного бюджету України, забезпечених Вінницькою митницею у 2012-2013 рр., млн.грн. [Звіт про виконання Плану роботи Вінницької митниці Міндоходів за 2013 рік]

Індикативний показник доходів до Державного бюджету України (1065,5 млн. грн.) виконано на 94,6% (табл. 2.9).

Середньоденні перерахунки за 2013 рік становлять 4 млн.грн., що на 720,6 тис. грн., або на 21,7% більше, ніж у попередньому році (2012р.- 3,3млн.грн.).

Таблиця 2.9

Стан виконання індикативних показників Вінницькою митницею за видами платежів у 2013 році [там же]

	Індикативний показник	Надходження до державного бюджету	Виконання, %
Загальний фонд Державного бюджету			
Мито вивізне	482,8	124,9	25,9
Мито ввізне	125 284,1	110 636,7	88,3
ПДВ	926 534,6	831 132,95	89,7
Акцизний податок	82,0	-	-
Плата за митне оформлення	1 027,2	801,28	78,0
Єдиний збір	2 590,5	3 230,97	124,7
Інші	-	7 600,3	-
Всього до загального фонду	1 056 001,2	953 527,1	90,3
Спеціальний фонд Державного бюджету			
Всього до спеціального фонду	8 375,9	54 090,6	645,8% або в 6,5 раза
Мито ввізне	1 583,1	1 328,61	83,9
Акцизний податок	7 905,4	46 519,9	588% або в 5,9 раза
Утилізаційний збір		5 326,28	
Екологічний податок		915,81	
Всього до Держбюджету	1 065 489,7	1 007 617,7	94,6

Найнижчий показник виконання індикативних показників в розрізі податків – 25,9 %, – спостерігається по вивізному миту. Разом з цим, в 2013 році його перераховано 124,9 тис. грн, що в 2,2 раза більше, порівняно з 2012 роком (55,9 тис. грн). Зазначений податок сплачувався при експорті насіння льону, насіння соняшника та відходів переробки соняшника (макуха, паливні гранули). Експортери – ТОВ «Фітосвіт ЛТД», ПП «Веста», ТОВ «СП Біогран», ТОВ «Вінницька птахофабрика».

Порівняно з 2012-м в 2013 році до держбюджету перераховано на 176,1 млн. грн., або на 21,2% більше (табл. 2.10).

**Надходження митних платежів, забезпечені Вінницькою митницею до
Державного бюджету України
за 2012-2013 роки у розрізі податків і зборів, тис. грн.**

	2012 р.	2013 р.	Відхилення	
			+/-	%
ПДВ	718 621,07	831 132,95	112 511,88	15,6
Акцизний податок	6 181,0	46 519,9	40 338,9	653% або в 7,5 раза
Мито	102 548,5	112 090,21	9 541,7	9,3
Єдиний збір	2 193,0	3 230,97	1 037,97	47,3
Плата за м/о	895,0	801,28	-93,7	-10,5
Утилізаційний збір	0,0	5 326,28	5 326,28	100
Екологічний податок	1,0	915,81	914,81	100
Інші	1 077,38	7 600,3	6 522,9	605% або в 7 разів
Разом	831 516,9	1 007 617,7	176 100,7	21,2

Як бачимо з таблиці, зменшення надходжень порівняно з 2012-м роком спостерігається лише по платі за митне оформлення – на 93,7 тис. грн. (на 10,5 %). Таке зменшення відбулося внаслідок суттєвого обмеження кола підстав для проведення оглядів товарів та транспортних засобів (відповідно до положень ст. 338 Митного кодексу України від 13.03.2012 року) та, як наслідок – випадків митного оформлення поза місцем розташування митних органів.

Особливу увагу при дослідженні результатів діяльності Вінницької митниці необхідно приділити обсягу наданих пільг з митних платежів, позаяк саме вони сприяють покращенню інвестиційно-інноваційного клімату. Так, протягом 2013 року умовно нараховано – 70 265 тис. грн., що на 75,7 тис. грн., або на 0,1 % більше, порівняно з 2012 роком. Найвагоміші суми податків умовно нараховані за наступними категоріями товарів:

- товари, ввезені на умовах Угод про вільну торгівлю (66,3% загальної суми умовних нарахувань). Звільнення надавалось від сплати ввізного мита. Сума нарахованих податків – 46,6 млн. грн. Сума пільг збільшилась порівняно з

2012 роком на 9,3 млн. грн., або на 25%. Митне оформлення здійснювалось із дотриманням вимог Правил визначення країни походження товарів у Співдружності Незалежних Держав, походження товарів підтверджувалось сертифікатами про походження товарів форми СТ-1. Збільшення відбулось, переважним чином, за рахунок збільшення обсягів ввезення з Росії поверхнево-активних речовин, побутової хімії ПрАТ «Вінницяпобутхім». Пільги отримані також ДП «Агроцентр ЄвроХім-Україна», ТОВ «Агрона Фрут Україна», ТОВ «Кефей», ТОВ «Версія» та ін.;

- вироби медичного призначення (12,3 % загальної суми умовних нарахувань). Звільнення – по ПДВ відповідно до ст. 197.1.27 Податкового кодексу України. Сума нарахованих податків склала 8,6 млн. грн. Сума пільг зменшилась порівняно з минулим роком на 506,5 тис. грн., або на 6 %. Імпортери – СУП у формі ТОВ «Сперко Україна (флакони, кришки для пакування медикаментів), ТОВ «Вінмедікал» (апаратура рентгенівська, ультразвукова) та ін.;

- лікарські засоби, які внесені до Державного реєстру лікарських засобів (5,8 % загальної суми умовних нарахувань). Звільнення – по ПДВ відповідно до ст. 197.1.27. Податкового кодексу України. Сума умовно нарахованих податків – 4,1 млн. грн. Сума пільг зменшилась порівняно з минулим роком на 301 тис. грн., або на 7 %. Імпортер – СУП у формі ТОВ «Сперко Україна» (фармацевтична сировина).

Підсумовуючи здійснений аналіз, можемо стверджувати, що пільги з митних платежів відіграють особливе значення для активізації інвестиційно-інноваційних процесів в Україні. Також треба наголосити, що мито – це особливий податок, головне призначення якого, зокрема в нашій країні, – активізація структурних змін у зовнішньоекономічній діяльності та збільшення частки її інноваційної складової, тобто це не просто фіскальний інструмент.

Держава акумулює частину нової вартості, що утворилася в результаті задоволення потреби дешевшим іноземним товаром. При цьому частина виробничих ресурсів вивільнилася. Тож держава має раціонально використати

таку економію: вивільнену частину трудових і матеріальних ресурсів потрібно ефективно вкласти у виробництво інших, можливих для виготовлення в Україні товарів.

Іншими словами, в разі вилучення з обігу суб'єктів господарювання обігових коштів у розмірі мита держава має брати на себе обов'язки щодо створення умов для вкладання цих коштів у заходи, які покращать економічні показники всередині країни, зокрема щодо правил і процедур, цілей, критеріїв, аналізу наслідків тощо. Нині соціально-економічний розвиток передбачає максимально ефективну, раціональну зайнятість і покращання добробуту населення, забезпечення реальних умов для підвищення заробітної плати. Це субординовано й завданнями підвищення технологічності товарів, що виробляються у країні. Таким чином, розмір ставки ввізного мита має бути економічно обґрунтованим необхідним рівнем підтримки виробничого капіталу певних вітчизняних галузей. Установлення ж ставки нижче зазначеного рівня зменшує потенційні можливості галузі, знижує конкурентні переваги перед імпортними аналогами.

На жаль, акумульована через державний бюджет економія суспільної праці в Україні у вигляді митних платежів здебільшого виведена з процесу відтворення і спрямована на цілі кінцевого споживання. У таких умовах державне регулювання не зумовлює безпосередніх позитивних зрушень у соціально-економічній діяльності країни.

Не кращим чином держава розпоряджається й експортним, або вивізним, митом. Вивізне мито – це важливий інструмент регулювання експорту. Джерелом експортного мита зазвичай є світова рента, яка формується за рахунок частини новоствореної вартості. Накопичені через вивізні мита в державному бюджеті доходи теж мають бути джерелом прискорення соціально-економічного розвитку. Заниження експортних мит збільшує доходи експортерів (і не обов'язково виробників експортованої продукції), стимулює постачання продукції на експорт за одночасного заниження експортних цін. Натомість збільшення експортних мит збільшує доходи державного бюджету.

Разом із тим недосконале застосування цього інструменту, знижуючи внутрішні ціни, зменшує фінансові результати виробників.

Логічно вважати, що особливо для трансформаційної економіки України, яка більш ніж на 50 % тінізована, неприпустиме подальше регулювання експортних мит в основному методом спроб і помилок. Це зумовлює втрату державою своєї ролі і значущості в досліджуваній сфері [Пісьмаченко Л. М. Державне управління зовнішньоторгівельною діяльністю в Україні: регулювання та контроль : монографія / Пісьмаченко Л. М. – Донецьк : Юго-Восток, Лтд, 2008. – 366 с.].

Загалом, економічна природа мита відображає відмінності світової та національної вартості, а за своєю формою мито виступає платежем, податком і є різницею в рівнях світових і внутрішніх цін. Тобто за наявності вітчизняного виробництва товарів величина мита визначається сформованими відмінностями в рівнях світових і національних витрат виробництва. Одне із завдань держави полягає у спрямуванні мита на наближення витрат національного виробництва до світового рівня. Введення, зміна, скасування мит безпосередньо впливають на економічні інтереси імпортерів та експортерів, ефективність увезення та вивезення певних груп товарів. Мита відіграють зростаючу роль у формуванні рівня витрат на імпорт і експорт товарів. Це, у свою чергу, впливає на рівні цін на продукцію, що ввозиться і вивозиться. Вплив рівня ставок мита на обсяги імпорту й експорту залежить від ступеня впливу на рівень ринкових цін, які, у свою чергу, впливають на обсяги платоспроможного попиту і пропозиції конкретних товарних ринків.

Вступ України до Світової організації торгівлі та гармонізація законодавчої бази України із системою норм міжнародного права зумовили оновлення Митного тарифу України за новою версією Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності. На виконання тарифних зобов'язань, досягнутих у переговорному процесі зі вступу України до СОТ, ставки мита змінилися відповідно до графіка трансформації митних тарифів. І тепер середньозважений рівень ставок ввізного митного тарифу в Україні менший, ніж, наприклад, у країнах ЄС, Японії, США [Борисенко].

Підкреслимо, що зниження ставок мита послаблює дію митно-тарифного інструмента, сприяє імпорту товарів, які в Україні скоріш за все вироблятимуться в меншій кількості або взагалі не вироблятимуться унаслідок звуження ринкового сегмента для реалізації зазначеного товару в країні. Якщо товар виготовлятися не буде, то не буде виготовлятися і устаткування для його виробництва – спрацює ланцюгова реакція від застосування заниженої ставки мита на товар.

Нагадаємо, що, згідно зі ст. 7 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-ХІІ (редакція від 19.04.2014 р.) / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12>], для товарів, які імпортуються з держав-членів СОТ, запроваджено режим найбільшого сприяння, він стосується мит, митних зборів, методів стягнення таких мит і зборів, правил і формальностей у зв'язку з імпортом і означає, що будь-яка перевага, сприяння, привілей чи імунітет, які надаються стосовно будь-якого товару, що походить з будь-якої держави, повинні негайно й безумовно надаватися аналогічному товару, що походить з території держав-членів СОТ або держав, з якими укладено двосторонні чи регіональні угоди щодо режиму найбільшого сприяння.

Таким чином, ставки мита, визначені додатком І до Протоколу про вступ до СОТ [Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі : міжнародний документ від 05.02.2008 / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/981_049], застосовуються до товарів, що походять із 151 країни СОТ та 15 інших країн, яким Україна надає режим найбільшого сприяння.

Середні ставки ввізного мита, що застосовують в Україні для високотехнологічних товарів представлені в таблиці 2.11.

Середні ставки ввізного мита на високотехнологічні товари в Україні

станом на 2012 рік, % [Мельник Т.М. Зовнішня торгівля високотехнологічними товарами:

інституціональний вимір / Т.М. Мельник, О.В. Зубко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 2. – С. 181-190

с. 183]

Назва групи ВТТ	Середня ставка мита за групою товарів	Частка категорій товарів, що мають зазначені ставки мита в загальній кількості категорій відповідної групи товарів, %										Заг. к-сть категорій товарів
		0%	0,1%	1%	2%	4%	5%	6%	8%	10%	25%	
Загальна група	2,5	65,6	0,8	3,0	3,0	0,5	8,6	0,3	1,0	16,5	0,8	395
Фармацевтична продукція	0,0	100,0										33
Авіаційно-космічна техніка	1,1	77,8	-	2,8	5,6	-	8,3	-	-	5,6	-	36
Комп'ютерна та офісна техніка	0,9	90,9								9,1	-	22
Електроніка та телекомунікації	3,9	53,5	2,1	0,7	6,3	-	4,9	0,7	2,8	26,8	2,1	142
Наукові прилади	2,3	63,0	-	6,2	0,6	1,2	14,8	-	-	14,2	-	162

З табл. 2.11 бачимо, що середнє значення ставки ввізного мита за зведеною групою високотехнологічних товарів дорівнює 2,5%, але для переважної більшості категорій (65,6%) – 0%. У розрізі груп високотехнологічних товарів найвищі середні значення ставки ввізного мита мають групи «Електроніка та телекомунікації» та «Наукові прилади» (3,9% та 2,3% відповідно), що свідчить про найбільший рівень захисту вітчизняних

виробників цих товарів. Але лише для групи «Електроніка та телекомунікації» середня ставка ввізного мита у 1,56 раза перевищує середнє мито за зведеною групою високотехнологічних товарів. Найнижчу середню ставку ввізного мита (0,0%) має група «Фармацевтична продукція», що свідчить про її найменшу митну захищеність від імпортерів.

За оцінкою Світового банку середня ставка мита для всіх груп товарів у 2011 р. становила 4,55% [18; 20], що наблизило відкритість торгівлі України до рівня європейських країн (4,4%). Як наслідок, митна політика України є досить суперечливою, орієнтованою на лібералізацію імпорту деяких груп високотехнологічних товарів, що знижує захист вітчизняного інноваційного виробника.

The Global Competitiveness Report 2011-2012 / Klaus Schwab; WEF. – Geneva, Switzerland, 2011. - 544 p.

Ukraine Trade Brief / World Trade Indicators 2009/10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://info.worldbank.org/>.

Особливо зауважимо, що захисна функція мита послаблена, зменшення ставок мита на внутрішніх цінах не позначились, вітчизняна продукція в конкурентоспроможності не додала, тобто економічний ефект дії мита як інструмента державного регулювання на соціально-економічному та інноваційному розвитку країни не позначився. Тому очевидно, що зазначений інструмент державного регулювання у вигляді мита потребує підсилення іншими методами та інструментами.

У системі заходів державного регулювання ЗЕД мито доповнюється акцизним податком, який справляється з окремих видів товарів за диференційованими ставками. Необхідність застосування акцизного податку на товари, що ввозяться, зазвичай пояснюється такими причинами:

- необхідність компенсувати суспільству негативні зовнішні ефекти від споживання підакцизних товарів;
- можливість збільшити надходження до бюджету, не створюючи надмірного податкового тягаря та уникаючи значних адміністративних витрат.

Рекомендаціями МВФ сферу застосування акцизів пропонується обмежити п'ятьма групами товарів: алкогольні напої, тютюнові вироби, автомобілі, нафта і нафтопродукти, запасні частини для автомобілів.

В Україні п. 215.1 Податкового кодексу визначено такі групи підакцизних товарів [ПКУ]: спирт етиловий, алкогольні напої, пиво; тютюнові вироби, тютюн та промислові замітники тютюну; нафтопродукти, скраплений газ; автомобілі легкові, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли.

У межах ЄС донедавна було гармонізовано справляння акцизного податку з трьох груп товарів: тютюнових виробів, спирту та алкогольних напоїв, нафтопродуктів. З 1 січня 2004 р. до зазначеного переліку додано інші енергопродукти : вугілля, природний газ, електроенергію.

Невідповідності в рівні застосовуваного оподаткування в суміжних країнах можуть породжувати підґрунтя для отримання нелегального економічного ефекту і процвітання контрабанди. Наприклад, у ЄС [Соколовська А. М. Основи теорії податків : навчальний посібник / Соколовська А. М. – К. : Кондор, 2010. – 326 с., с. 290-291] мінімальний розмір акцизного податку на цигарки становить 64 євро за 1000 шт. І кожна країна співдружності встановлює свій рівень податку, але не менший зазначеного. Держави Європи, керуючись передусім інтересами збереження здоров'я населення, встановили найбільші ставки оподаткування сигарет. Роздрібна ціна однієї пачки сигарет найбільш популярної цінової категорії становить: у Німеччині – 4,7 євро, у Франції – 5,0, в Ірландії – 7,1, у Великій Британії – 7,7 євро. В Україні 0,7-1 євро за пачку. Боротьба з контрабандою тютюнових виробів до країн Європи покладена на митні органи України, але різниця в ціні на сигарети підживлює бажання будь-яким чином отримати нелегальний економічний ефект. Тобто адміністративні інструменти в даному випадку недостатньо ефективні. Підвищення акцизного податку на сигарети в Україні є резервом поповнення бюджету країни та отримання додаткових коштів на боротьбу за здоровий спосіб життя та пропаганду масової культури і спорту, а також методом боротьби з контрабандою тютюнових виробів до країн ЄС.

Важливий у регулюванні споживання тютюнових виробів також всебічний аналіз наслідків від вживання сигарет на здоров'я громадян, розмір фінансових коштів, які б необхідно було спрямувати на заходи боротьби зі шкідливими звичками, та визначення доцільних ставок акцизного податку з урахуванням інтересів виробників.

На жаль, в Україні не застосовується системний підхід при визначенні розміру акцизного податку. Так, Верховна Рада періодично вносить зміни до законів України з метою тимчасового встановлення ставок акцизного податку на окремі товари. Аргументами щодо зміни акцизного податку, як правило, виступають зависокі ціни на підакцизні товари або завеликі прибутки постачальників цих товарів, і не аналізується, що необхідно зробити і коли, щоб зменшити негативний вплив підакцизних товарів на суспільство і навколишнє середовище.

Тож для створення дійового механізму акцизного оподаткування необхідно не лише оцінювати межу «цінової витримки» постачальників товарів чи їх споживачів, а й досліджувати результати дії акцизного податку за його основним призначенням.

Ще одним важливим податком у сфері зовнішньоекономічних операцій є ПДВ, він робить вагомий внесок у формування державного бюджету. У словнику сучасної економіки Макміллана [[Словник сучасної економіки Макміллана : пер. з англ. / Девід В. Пірс. - К. : Арт Економі, 2000. - 628 с.](#)] наводиться визначення поняття доданої вартості: «... вартість продукції фірми мінус вартість ресурсів, придбаних в інших фірмах. По суті це сума факторних доходів фірми: заробітної плати і прибутків». На нашу думку, доцільно спрямувати податок на додану вартість з імпортованих товарів на створення доданої вартості в галузях економіки в Україні: підвищення заробітної плати українських працівників та прибутків українських підприємств. Частка доданої вартості з імпортованих товарів має трансформуватись у додану вартість вітчизняних товарів.

Перспективне зниження ставки податку на додану вартість означає, що необхідно збільшити додану вартість настільки, щоб зниження відсотка

податку не погіршило стан держбюджету. В умовах посилення міжнародної конкуренції це можливо за рахунок підвищення продуктивності праці через збільшення технологічності продукції, що виробляється в Україні, та завантаження виробничих потужностей українських виробників.

Висновки до розділу 2

Дослідження окремих аспектів розвитку зовнішньої торгівлі інноваційними товарами в Україні дає підстави стверджувати, що сформовані регулятори не мають структурної повноти й системної завершеності. Доведено, що наявні передумови не сприяють активізації інвестиційно-інноваційної діяльності, у наслідок чого рекомбінаційний потенціал нації не відіграє належної ролі та порушує умови стабільного економічного розвитку. Водночас, втрата часу на будівництво дієвої інституційної матриці загрожує інституційним «провалом», проявом якого є нехтування перевагами ринкової економіки. В умовах надвідкритості економіки України та загострення конфронтації на міжнародних ринках інновацій питання адаптації до глобалізаційних викликів постає вкрай гостро, що вимагає негайної корекції вектора економічного розвитку та відповідних радикальних інституційних змін.

Перспективи подальших реформ мають бути спрямовані на формування концепції активізації зовнішньої торгівлі високотехнологічними товарами з урахуванням уточнених пріоритетів розвитку для конкурентоспроможних галузей промисловості України.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРЕФЕРЕНЦІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ ЗЕД В КОНТЕКСТІ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

3.1. Можливості використання зарубіжного досвіду митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Для регулювання зовнішньої торгівлі, а також стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в усіх країнах світу використовуються як тарифні, так і нетарифні заходи. Відповідно до вимоги Світової організації торгівлі (СОТ), саме митний тариф повинен бути основним інструментом регулювання зовнішньої торгівлі.

Необхідно враховувати, що основним принципом СОТ є максимальна лібералізація світової торгівлі шляхом зниження торгових і митних зборів. Також слід зазначити, що найрозвиненіші держави – США, Великобританія, Японія і частково Канада – утворюють в рамках СОТ так званий «великий квартет». Ці країни, будучи найбільшими виробниками, займають, відповідно, провідні місця за обсягами зовнішньоторговельного обороту. З цього випливає, що необхідно розглянути системи зовнішньоторговельного, насамперед митного, регулювання найбільших учасників міжнародної торгівлі.

Імпортний митний тариф США має восьмизначну номенклатуру на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів (ГС). Він містить дві колонки ставок мита (як адвалорних, так і специфічних). Друга колонка – це ставки, встановлені Законом про тариф 1930 р., які з тих пір залишилися незмінними. Ці ставки застосовуються до товарів, що походять з країн, яким США не надали режим найбільшого сприяння (РНС). Ними обкладався імпорт з колишнього СРСР, а потім Росії (до укладення в 1992 р. угоди про надання РНБ) [Жамкеева М. Мировой опыт таможенно-тарифного регулирования внешнеэкономической деятельности / Махаббат Жамкеева //

Перша колонка тарифу включає дві підколонки. Перша з них містить так звані «загальні» ставки, застосовувані до країн, яким надано РНС. Для надання цього режиму за американськими законами не потрібно укладення будь-яких особливих угод, їм автоматично користуються всі, не зазначені спеціально в законі держави. Право Росії на РНС відповідно з поправкою Джексона-Веніка до Закону про торгівлю 1974 року має щорічно підтверджуватися, проте президент США вніс пропозицію про скасування цієї поправки [].

Застосування, режиму найбільшого сприяння, на нашу думку, лібералізує зовнішню торгівлю, а отже сприяє вільному руху товарів і капіталів та, таким чином, створює підґрунтя для притоку інвестицій.

На певні види товарів (цукор, деякі сорти молока, вершків, тунець, зелені оливки і т.д.) в США встановлені тарифні квоти. При ввезенні товарів у межах цих квот ставки мит знижуються на 70-75 %. Ввезення молока, масла, деяких видів овочів і фруктів, які ростуть в США, обкладається сезонними митами. Допускається також тимчасове зниження і тимчасове збільшення ставок мит на деякі товари, в тому числі ввозяться з окремих країн (як, наприклад, збільшення мит на яловичину, консервовані томати, фруктові соки – з Європейського Союзу (ЄС), на шкіряні вироби і машини для обробки інформації – з Японії).

Друга підколонка першої колонки тарифу містить преференційні ставки мит, що застосовуються відповідно до американської схемою Загальної системи преференцій (ЗСП). США застосовують ЗСП з 1976 року. З 1993 р. вона охоплює близько 4100 товарних позицій за восьмизначною кваліфікацією ГС, ввезені з 131 країни, що розвивається і території (включаючи 32 найменування розвинених держави).

Країна, яка користується преференціями, може бути виключена зі схеми ЗСП, якщо вона досягла певного (встановленого американським законом) рівня ВВП на душу населення, а також якщо спостерігається значний прогрес у її економічному розвитку і торгівлі. Окремий продукт виводиться зі сфери дії преференцій, якщо його поставки з даної країни перевищують 50 % (іноді – 25 %) всього американського імпорту цього товару або вартість імпорту

перевищила попередньо встановлену величину. Перелік товарів і країн, що підпадають під режим ЗСП, переглядається щорічно.

Починаючи з 90 -х років ХХ ст. США поширили дію режиму ЗСП на Росію. Тарифні пільги надаються при ввезенні в Сполучені Штати російських товарів, що відносяться до 4284 товарних позицій за восьмизначною класифікацією. Сюди входять в основному вироби обробної промисловості, деякі продукти сільського господарства та рибної промисловості. Преференції не поширюються на текстильні вироби і предмети одягу, які підпадають під дію Міжнародної угоди з текстилю, а також годинники, напівфабрикати і готові вироби зі скла [там же].

Оскільки в рамках СНД створена сьогодні зона вільної торгівлі, товари, 35 % вартості яких створено в Росії і країнах СНД, можуть користуватися в США преференційним режимом. Щоб товар, вартість якого перевищує 1500 дол. США, міг користуватися преференціями при ввезенні в США, при його митному оформленні повинен пред'являтися передбачений міжнародними угодами про ЗСП сертифікат походження форми «А».

Єдиний митний тариф ЄС щорічно видається Комісією Європейського Союзу в двох варіантах – офіційне видання та інтегроване (розширене) видання, що містить більш повну інформацію.

Офіційне видання тарифу має двоколонну структуру. Перша колонка містить автономні (законодавчо встановлені) ставки мит. Ці ставки є максимальними і застосовуються рідко. Мита на більшість товарів становлять від 4 до 25 %, хоча обкладання автотранспортних засобів досягає 29 %, цукру – 80 %, тютюнових виробів – 180 %. Олійні насіння, корм для худоби, деякі тваринні продукти, мінеральні продукти (крім палива), дерево, гума імпортується безмитно [???].

У другій колонці вказані конвенціональні ставки. Ці ставки застосовуються до товарів країн, що користуються РНС і є членами СОТ, а також країн, з якими ЄС уклав угоду про надання даного режиму. Практично ставки РНС застосовуються до товарів будь-якого походження. Ці ставки для

продуктів харчування і сільськогосподарської продукції на 10-13 % нижчі автономних ставок, а середньоарифметичний їх рівень становить 12,4 %. Для решти товарів ставки РНС становлять від 25 до 70% від автономних, а їх середній рівень – 6,4 % [Жамкеева, с. 306].

В інтегрованому тарифі наводяться відомості не тільки про митні збори, а й про інші регулятори зовнішньоекономічної діяльності. У сьомій колонці цього тарифу зібрані фактично діючі ставки мит : там, де встановлені ставки РНС, застосовуються дані ставки, якщо ж на даний товар конвенційної ставки немає, мито стягується за автономною ставкою. Ставки РНС відсутні на такі «чутливі» товари, як м'ясо, птиця, молочні продукти, зернові, цукор, вино і крохмаль. Крім того, в даній колонці відзначені ті товари, які обкладаються імпорнтними зборами разом з митом або замість них. Нарешті, дана колонка містить ставки мит, що застосовуються до товарів, що ввозяться в межах тарифних квот. Знижені мита в рамках таких квот застосовуються до великої рогатої худоби, яловичини, деяких видів риби, плодів цитрусових, деяких фруктів, фруктової м'якоті і соків, кави, бобів какао, зрізаних квітів і квіткових бутонів, газетного паперу в рулонах, текстилю, деяких ремісничих виробів із заліза та сталі, а також кольорових металів. Там же зазначені тимчасово знижені мита на ряд товарів з деяких країн.

ЄС має 6 схем надання тарифних преференцій. Головна з них – схема Загальної системи преференцій (ЗСП), що надаються країнам, які розвиваються. Ставки мит в ЗСП наводяться в восьмій колонці інтегрованого тарифу. Походження товарів, що підпадають під дану схему, повинно відповідати правилам, визначеним угодою про ЗСП і підтверджуватися сертифікатом походження за формою «А». Необхідно також дотримання вимоги прямого відвантаження товару з країни-експортера ЄС. Митом не обкладаються всі вироблені в країнах, що розвиваються промислові вироби і напівфабрикати, за винятком деяких «чутливих» товарів, виведених за межі схеми ЗСП (чорні метали, текстиль). Ввезення їх обмежується певними квотами або може бути предметом обмежень відповідно до захисних заходів (тобто для захисту

національної економіки). Для 47 найменш розвинених країн, а також для Болівії, Колумбії, Еквадору, Перу, Коста-Ріки, Сальвадору, Гватемали, Гондурасу, Нікарагуа і Панами деякі кількісні обмеження не застосовуються і преференції діють в розширеному обсязі. Зате для Китаю і Гонконгу обмеження більш жорсткі.

У рамках ЗСП мита на ввезення з країн, що розвиваються низки аграрних продуктів харчування (близько 700 тарифних позицій) знижені на величину від 20 до 60 %. Імпорт цих товарів (близько 1400 позицій) з найменш розвинених країн здійснюється безмитно. Зі схеми ЗСП повністю або частково виключені м'ясо, домашня птиця, риба, молочні продукти, овочі, крупи, олійні насіння, цукор, вино, корм для тварин. Для найменш розвинених країн зроблені певні послаблення щодо цієї групи товарів.

Консервовані ананаси, кава, чай, а також необроблений тютюн (крім китайського) ввозяться за преференційними ставками в межах тарифних квот. Схема ЗСП застосовується до всіх країн, що розвиваються. Ті з них, яким надані певні переваги, користуються ними понад загальну систему преференцій. Такими країнами є:

- 69 країн Африки, Карибського басейну і Тихого океану, пільги їм надають у рамках Ломейської конвенції. З цих країн безмитно ввозяться будь-які товари, крім деяких мінеральних та аграрних продуктів (рис, кукурудза, яловичина, свіжі апельсини). Особливий режим існує також для рому, цукру і бананів;

- Країни Північної Африки та Близького Сходу (Алжир, Марокко, Туніс, Єгипет, Йорданія, Ліван, Сирія). Забезпечується вільне ввезення до ЄС промислових, а з 1995 р. і традиційних сільськогосподарських продуктів.

Крім того, діють:

- Угоди про вільну торгівлю з Норвегією, Ісландією і Швейцарією. Безмитно ввозяться будь-які промислові вироби і напівфабрикати, що походять з цих країн (за винятком деяких виробів чорних металів з Ісландії).

Преференційний режим поширюється також на ряд сільськогосподарських продуктів та продуктів харчування ;

- Угоди про асоціацію з Туреччиною, Мальтою, Кіпром (безмитне ввезення промислової продукції), а також з Польщею, Чехією, Словаччиною; Угорщиною, Болгарією, Румунією ;

- Угода про вільну торгівлю промисловою продукцією з Ізраїлем.

Середній рівень ставок імпорتنих мит на українські товари знизився з 1 % до 0,3 %. Ряд товарів звільнений від мит повністю або в межах тарифних квот.

Японський імпорتنий митний тариф містить 4 види ставок мит – загальні, тимчасові, ставки СОТ і преференційні. Загальні ставки є максимальними і найрідше використовуваними. Тимчасові ставки встановлені Законом про тимчасові тарифних заходи. Загальні і тимчасові ставки відносяться до категорії законодавчо встановлених ставок. Рівень їх варіюється від 0 % до 55 %. Порівняно високий (40-50%) рівень мит на деякі м'ясні та молочні продукти, овочі, фрукти, алкогольні напої і текстиль. При цьому тимчасові ставки, як правило, нижче загальних. Законодавчо встановлені ставки застосовуються до імпорту з країн, яким не надано РНС (КНДР, В'єтнам, Непал, Ліван, Андорра, Албанія, Екваторіальна Гвінея, Ботсвана, Лесото і Свазіленд) [там же].

Ставки СОТ – це ставки мит, узгоджені на багатосторонніх торгових переговорах. До товарів з країн, які користуються РНС, застосовуються або ставки СОТ, або тимчасові ставки, якщо вони нижчі. Середній рівень ставок в Японії з 1992 року становить 3,4 %. У рамках тарифних квот встановлено мита на м'ясо великої рогатої худоби, сир для промислової переробки, патоку для виготовлення спирту, вироби, що містять какао, для виготовлення шоколаду, томатне пюре і пасту для виготовлення соусів, ананаси в повітропроникних контейнерах, неденатурований етиловий спирт для виготовлення алкогольних напоїв, шкіру і шкіряне взуття. Встановлюються сезонні мита на апельсини, банани і грейпфрути. Преференційні мита застосовуються в рамках системи ЗСП. Вони зачіпають 77 сільськогосподарських позицій чотиризначної

класифікації ГС. Преференції поширюються і на всі промислові товари, за винятком 27 позицій за чотиризначною класифікації ГС (нафтові олії, шовк-сирець, шовкова пряжа, желатин і клей з кісток і шкур, шовкові тканини, бавовняна пряжа, бавовняні тканини, одяг та речі зі шкіри, фанера, взуття з гумовими підошвами і верхом). Третина аграрних продуктів і більшість промислових виробів, на які поширюються преференції, ввозяться безмитно.

Японська схема ЗСП – одна з найширших за кількістю охоплених країн. Вона поширюється на 134 держави і 25 територій. Всі товари з 41 найменш розвинених країн ввозяться безмитно без кількісних обмежень.

З 1 квітня 1993 японська схема ЗСП поширена на Чехію, Словаччину та Словенію. У 1995 р. розглянуто питання про її поширення на Україну, Білорусію, Казахстан, Туркменістан, Вірменію, Грузію, Молдову, Латвію, Естонію, Албанію, Македонію.

Розглянуті системи митного регулювання зарубіжних країн дають можливість зробити наступні принципові висновки. В останні два десятиліття багатосторонні торговельні переговори в рамках ГАТТ, що завершилися створенням СОТ, призвели до істотної лібералізації торгово-політичного режиму у світовій торгівлі та митній практиці. Ця тенденція позитивно вплинула на інноваційно-інвестиційне середовище країн, розширивши межі вільної торгівлі та сприяючи притоку інвестицій у експортоорієнтовані галузі.

3.2. Шляхи підвищення результативності застосування митних преференцій в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів

Неодмінним чинником, що впливає на результативність митної пільги, є відповідність мети рівню економічного й соціально-культурного розвитку суспільства. Ігнорування об'єктивних закономірностей призводить до зниження дієвості даного економічного засобу, його регулюючого впливу загалом у соціальній дійсності й у сфері митних відносин, зокрема.

Немаловажливим є й дотримання таких загальних умов ефективності, як урахування вимог законодавчої техніки, норм міжнародного митного права, досвіду застосування митних пільг зарубіжними країнами, використання досягнень економічної науки.

Не прагнучи охопити всі питання ефективності митних пільг, зосередьмо свою увагу на визначенні критеріїв, яким вони повинні відповідати.

Одним із вагомих критеріїв результативності митних пільг є ступінь досягнення поставлених цілей. Однак, ступінь досягнення цілей все-таки не завжди свідчить про рівень ефективності пільг. Це пов'язано із впливом чинників, що як сприяють, так і перешкоджають фактичному досягненню мети пільг. У більшості випадків позитивні потенції правових переваг залишаються нереалізованими з причин, не пов'язаних з їх властивостями і змістом. Вони стримуються, гальмуються недосконалим механізмом правової регламентації або інших зовнішніх чинників. У цьому зв'язку науковці відзначають, що ані високі, ні низькі показники ступеня досягнення цілей норм ще не свідчать про ефективність останніх: норма може бути неефективною, але ступінь досягнення мети є високим за рахунок дії інших чинників, і, навпаки, вона забезпечує відповідне підвищення цього ступеня; але вже за рахунок дії інших чинників ці показники будуть усе-таки незадовільні [Прядко, с. 135].

Значними перешкодами на шляху успішної реалізації пільг і преференцій на практиці є недостатня інформованість про їх існування, низький рівень політичної і правової культури громадян, правовий нігілізм, інші негативні соціально-правові явища. А недостатнє матеріальне забезпечення законодавчих рішень про надання пільг у даний час є однією з головних причин їх неефективності. Нестача коштів у Державному бюджеті викликає вкрай низьку результативність правових переваг, їх мізерне компенсаційне значення.

Про ефективність пільги можна судити по тому, якою мірою вона дозволяє максимізувати бажані (з погляду суспільства) явища й мінімізувати

небажані. Тому результат даного економічного засобу має бути могутнішим за вплив негативних чинників настільки, наскільки це дозволить нейтралізувати останні чи значно їх послабити. Інакше через більш інтенсивну дію негативних чинників наслідки дії самих пільг будуть зовсім іншими, ніж планував вищий законодавчий орган.

Наприклад, під впливом негативних чинників такі пільги із засобів стимулювання можуть перетворитися на гальма, трансформуватися у свої протилежності з негативними результатами. Приміром, неналагодженість механізму реалізації законодавства про спеціальні вільні економічні зони в Україні призвела до того, що митні пільги й тарифні преференції, надані суб'єктам господарювання в цих зонах у своїй більшості, не тільки не сприяли залученню інвестицій і створенню нових робочих місць, а, навпаки, стали своєрідною перешкодою на шляху виникнення здорової конкуренції. І лише у 2000 р. спеціальним законом України вжито спробу вирішити нагальне питання щодо усунення економічної дискримінації національних товаровиробників.

За сучасних умов вагомим значення набувають питання, якою мірою пільги здійснюють внесок у формування й розвиток суспільних відносин, як зміцнюються правові засади державного й суспільного життя. Тому для оцінки їх ефективності, з нашого погляду, необхідно визначати ступінь узгодженості ними інтересів держави, соціальних груп. Виступаючи свого роду посередником у цьому процесі, соціальні пільги так чи інакше повинні бути спрямовані на врегулювання соціальних конфліктів невід'ємної риси будь-якого суспільства, побудованого на демократичних засадах. Правові переваги за своєю сутністю – це один з механізмів примирення різних соціальних інтересів у рамках прийнятних для суспільства в цілому загального інтересу, що виражає спільну волю. Ефективними пільги будуть у тому випадку, якщо, створюючи додаткові можливості юридичного характеру для одних суб'єктів, вони в той же час не будуть ущемляти інтереси інших. При встановленні митних пільг законодавцеві належить, так би мовити, знайти ту золоту

середину соціальних інтересів, яка допомогла б йому утриматися від орієнтації лише на інтереси одних за рахунок інших (зокрема, інтересів економічних).

На практиці прийняття нормативних актів, що встановлюють пільги в угоду окремим інтересам (у результаті вмілого лобіювання) є скоріше винятком, аніж правилом. Однак на сьогодні подібне становище особливо наочно виявляється, наприклад, в існуючій системі податкових пільг, дію якої не можна визнати ефективною. Бюджетні пільги й відстрочення податків та зборів (загальнообов'язкових платежів) для одних підприємств обертаються податковим тягарем для інших. Крім того, непродумані податкові пільги породжують різноманітні можливості для ухиляння від сплати податків. Надання без достатніх підстав пільг по податках окремим галузям, організаціям і фондам призвело до виникнення невиправдано великої кількості привілейованих платників податків, а також до розвитку корупції. Усе це, зрештою, підриває податкову систему, сприяє розвитку правового нігілізму, панування подекуди так званої тіньової економіки. Пільги, що тягнуть за собою дестабілізацію суспільства, що надають усілякі лазівки окремим суб'єктам для приховання доходів, аж ніяк не можна визнати ефективними, тому що вони суперечать основній меті цього правового явища – гармонізації інтересів держави, соціальних груп, індивіда.

Про ефективність митних пільг і преференцій можна судити й по об'єктивності, істинності поставлених законодавцем цілей. Як відомо, істина становить собою необхідну ознаку соціально-економічних і юридичних цілей, яких прагне досягти правотворчий орган за допомогою встановлення тих чи інших правових переваг, винятків із нормативних правил. Мета митних пільг може бути об'єктивною тією мірою, якою вона відбиває існуючу реальність і визначає напрямки і шляхи її перетворення. Цілком логічно, що не є дійовими з них, цілі яких не відповідають закономірностям правового й соціально-економічного розвитку. Тому ми вправі зробити логічний висновок, що основним критерієм ефективності митних пільг є істинність, та об'єктивність поставлених законодавцем цілей.

Отже, мета митних пільг і тарифних преференцій повинна відповідати об'єктивним потребам, тому тільки тоді це правове явище буде належно відігравати відведену йому роль.

Прикладом зворотного може послужити надання митної пільги щодо звільнення від митного огляду супроводжуваного багажу й ручної поклажі родичів вищих посадових осіб, зазначених у Митному кодексі України. Очевидно, лише вкрай незначна повторюваність відносин по переміщенню через митний кордон вказаних предметів названими особами сприяє тому, що це питання ще не дискутується й не знаходить свого вирішення в проектах законів про внесення змін і доповнень до Митного кодексу України.

Ефективність митних пільг багато в чому залежить від того, наскільки повно й точно при постановці мети законодавець урахує духовні й матеріальні умови життя суспільства, ціннісні орієнтири суб'єктів права, соціальні зв'язки, що склалися, тощо. Недарма ж, як показує практика, митні переваги, засновані на суб'єктивізмі, які є, по суті, волюнтаристськими правовими рішеннями, діють недостатньо ефективно.

При дослідженні проблеми ефективності митних переваг (особливо тарифних преференцій) необхідно враховувати і значні витрати, пов'язані з їх запровадженням і досягненням запланованого результату (матеріальні, а можливо, й моральні чи політичні). Цей відчутний збиток доводиться брати до уваги при оцінці дієвості розглядуваного юридичного засобу, тому що для суспільства зовсім не байдуже, ціною яких соціально-економічних витрат пільги досягнуть бажаної результативності. Цілком логічно, що не можна оцінювати функцію переваг ефективною, якщо понесені витрати перевищують цінність запланованого наслідку. У будь-якому випадку про дієвість митних пільг і тарифних преференцій можна судити в міру їх окупності, тобто по обсягу вартості для суспільства. Підґрунтя такого критерію, як досягнення максимального результату з мінімальними соціальними витратами, становить не абсолютна цінність отриманого результату й не абсолютна величина понесених витрат, а їх співвідношення. Винятком із цього правила є хіба що

митні пільги, які надаються на підставі норм міжнародного права, коли це стає, так би мовити, справою честі кожної з держав, ознакою цивілізованості.

Інвестиційно-інноваційний напрямок розвитку нашої держави сьогодні набуває особливої актуальності. Структура інвестицій відтворює об'єктивно давно сформовану структуру економіки і не сприяє її реструктуризації. Таким чином, прийшов час переглянути цілі надання митних переваг, відповідно до нових пріоритетів економічної політики, які зумовлюють зміст політики митної і, можливо, оцінку результативності дії митних пільг і тарифних преференцій.

Жоден з перелічених критеріїв окремо не має абсолютної вагомості, тому їх треба розглядати в сукупності. Власне кажучи, їх можна трактувати не тільки як показники, а й як передумови ефективності пільг у сфері митних відносин. Якщо йдеться про розробку проекту нормативного акта, що встановлює ті чи інші переваги, зазначені обставини виступають умовами (передумовами) майбутньої ефективності даного економічного засобу. Коли ж аналізується чинна митна пільга, вони мають характер критеріїв, тобто показників її ефективності.

Будь-яка пільга повинна мати реальну можливість бути використаною на практиці. Якщо вона тільки декларує надання певного рівня благ, а втілити її в дійсності об'єктивно неможливо, пільга, по суті, позбавляється своєї регулюючої сили. Тому відсутність практики застосування тієї чи іншої пільги найвірогідніше свідчить про її явну неефективність.

Наступним критерієм дієвості даного юридичного засобу, з нашого погляду, є правильність конструювання механізму його реалізації. Він показує, наскільки вдало законодавцеві вдалося знайти оптимальний зв'язок між нормами про юридичну відповідальність зобов'язаних осіб і нормами, що передбачають ті чи інші митні переваги для фізичних осіб, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Адже в дійсності існує діалектичний взаємозв'язок між перевагами й пільгами та обмеженнями й заборонами. В основному кодифікованому акті в галузі митної справи цей взаємозв'язок

сконструйовано в нормі, за якою звільнення від митного огляду не звільняє особу від обов'язку дотримуватися встановлених митних правил.

Індикатором результативності митних переваг є також правильність їх застосування, законність та обґрунтованість їх реалізації. Надаватися митні пільги й тарифні преференції мають на підставах, закріплених у відповідних нормах права, в межах, зазначених даними нормами й у терміни (якщо вони передбачені), визначені органом законодавчої влади. Порухення законодавства про митні пільги не можна недооцінювати, тому що помилки і зловживання в подібних питаннях значно знижують імовірність досягнення за допомогою розглядуваного правового явища бажаного соціально-економічного ефекту.

Названі критерії багато в чому визначаються критеріями загальними, але мають і самостійне значення, будучи неодмінною передумовою соціально ефективної дії митних пільг і тарифних преференцій.

Ефективність – це показник того, як реалізується соціальна цінність митних переваг. Вона демонструє, якою мірою задоволено економічні інтереси держави по захисту національного товаровиробника, споживчого ринку товарів і послуг, залученню зовнішніх і внутрішніх інвестицій в економіку регіонів або країни в цілому.

Застосування митних пільг має свої як позитивні, так і негативні наслідки соціально-економічного і правового характеру. Однією з позитивних сторін надання митних пільг вітчизняним підприємцям є те, що з їх допомогою вони можуть стати на ноги, виробництво набуде так необхідних йому оборотних коштів, благодійні та громадські організації спрямовуватимуть фінансові ресурси, що з'являться, на реалізацію соціальних програм.

Поза всяким сумнівом, будь-які винятки із загального правила, надання переваг окремим учасникам митних правовідносин, пріоритетних прав можуть мати й побічний негативний ефект. Він може бути наслідком змін законодавства, якому бракує належного механізму реалізації цих переваг, або впливу інших правових і неправових чинників, як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

Так, за допомогою тих самих митних переваг над своїми конкурентами на ринку товарів і послуг «спритні» суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності ухиляються від сплати передбачених законом податків і зборів, бюджет не дораховується значних сум, посилюється кримінальний складник навколо всього, що пов'язано із цим платіжним послабленням.

Наприклад, уже тривалий час існують схеми зловживання правом використання митних пільг для незаконного ввезення в країну автомобілів. Згідно із законодавством юридичні особи повинні ввозити на Україну автомобілі зі сплатою всіх належних платежів: мита, акцизного податку, податку на додану вартість і митного збору. Після їх сплати автомобіль дорожчає на 60-70 % від первинної (митної) вартості. Досить часто для ухилення від сплати такої великої суми суб'єкти переміщення намагаються використовувати способи пільгової митної «очистки». Уже класичним став приклад того, що при оформленні товарів (зокрема, автомобілів), якщо не зазначено їх мінімальної митної вартості, використовуються 2 договори купівлі-продажу: один із заниженою ціною, другий – з дійсною. Зрозуміло, що для визначення митної вартості митному органу подається договір, у якому вказана штучно занижена ціна.

Варто зауважити, що існування, розподіл і надання митних пільг – благодатний ґрунт для розквіту і зміцнення корупції, джерело незаконного збагачення чиновників, що підтверджують приклади з практики митних відносин не лише в Україні.

Ще однією негативною стороною надання пільг є зменшення надходжень у Державний бюджет України. Однак тут необхідно відзначити, що ці втрати повинні компенсуватися за рахунок інших платежів, які сплачуватиме фірма у зв'язку з розширенням виробництва, виходом на зовнішній ринок і т.д.

Іншим негативним результатом надання митних пільг є те, що у випадку, коли вони надаються в обмін на певні економічні вигоди для України (наприклад, надання кредиту), виникає загроза тиску на економіку України з боку держав, які отримали зазначені пільги. Адже таким чином Україна, по-

перше, стає боржником даної держави (міжнародної організації), по-друге, віддає свій ринок під іноземні товари.

Для вирішення цих проблем деякі науковці пропонують ліквідувати всі пільги по сплаті митних платежів і пропорційно знизити ставки мита, податків і зборів, що підлягають сплаті при переміщенні товарів через митний кордон України. Проте повністю скасувати пільги й переваги, в тому числі й митні, видається неможливим. Приміром, не можна скасувати пільги, встановлені на підставі міжнародних конвенцій представникам дипломатичних, консульських установ тощо. Окрім того, одномоментний перехід країни з пільгами, якою тривалий час була Україна, до системи рівних можливостей суперечитиме еволюційній моделі розвитку соціально-економічної системи держави. Актуальною за такого погляду стає стратегія поступу України за усіма напрямками – в соціальній, економічній, політичній, правовій сфері.

Наочним прикладом шкідливості необдуманих реформ в економіці є впровадження спеціальних (вільних) економічних зон з метою залучення іноземних інвестицій, припинення пільгового (в тому числі й митного) режиму в них, а згодом прийняття рішення щодо ретельного вивчення виправданості попередніх кроків на підставі співставлення сум наданих тарифних пільг (преференцій) і соціально-економічного ефекту від діяльності суб'єктів таких зон і територій пріоритетного розвитку.

Для запобігання негативним наслідкам такого в цілому корисного й необхідного інструменту митної політики, як встановлення митних переваг, при їх втіленні в життя необхідно пам'ятати, що будь-яка пільга, що впроваджується, надається не для штучного створення умов для незаконного збагачення окремих осіб чи їх груп, у враховуючи й державних чиновників, а для розвитку держави й суспільства.

Для досягнення такої мети, як вбачається, доцільно було б вжити таких заходів: а) удосконалити механізм здійснення документальних перевірок суб'єктів ЗЕД; б) підвищити штрафні санкції за зловживання в у сфері використання митних пільг; в) здійснювати ретельний економічний аналіз

надходжень до бюджету від збільшення обсягів сплачених платежів порівняно із втратами, які будуть у результаті зменшення ставок митних платежів; г) мінімізувати обсяг митних переваг, установивши мораторій на впровадження митних і тарифних пільг (преференцій).

Остання рекомендація базується на підтримці засадничих положень Концепції значного зменшення кількості передбачених законодавством податкових пільг, що надаються у разі ввезення товарів на митну територію України.

В умовах об'єктивного процесу глобалізації зовнішньої торгівлі підлягає коригуванню і процес мінімізації негативних чинників впливу на економіку країни, стратегічним напрямком якої став вступ України до Світової організації торгівлі. Система СОТ є частиною глобальної правової системи, угоди якої регламентують практично всі найважливіші аспекти міжнародної торгівлі: застосування принципу найбільшого сприяння й винятків з нього, тарифних і нетарифних заходів регулювання, захисних заходів, преференцій та ін.

Переваги щодо сплати імпортного мита в тій чи іншій формі запроваджувалися у світовій практиці як жест доброї волі високорозвинених держав на користь країн, що розвиваються. Історія так званих раундів у рамках ГАТТ/СОТ – це історія діалогу 2-х груп країн стосовно бодай мінімальної відплатності дешевої робочої сили, природних ресурсів держав з низьким рівнем ВВП у відповідь на доступність ринку товарів через скасування переважної більшості тарифних бар'єрів.

Але те, що країнами з малопотужним виробництвом сприймається як чи не єдина можливість вирішити нагальні потреби виживання населення, для держави з непоганим експортним потенціалом, здатної не лише споживати, а й виготовляти, є безперспективним в економічному, а тому й у соціальному й політичному аспектах. Митно-тарифна політика, засобом реалізації якої, виступають тарифні преференції, в умовах глобалізації зовнішньої торгівлі має коригуватися з урахуванням нових економічних реалій.

З метою забезпечення економічної безпеки, й з урахуванням реальної перспективи вступу до України до ЄС, на нашу думку, важливо:

- скористатися прихильністю найважливіших учасників світового економічного клубу, трансформувавши політичні дивіденди в економічну площину. Конкретні умови вступу в ЄС та особливості митно-тарифної політики нової країни-члена не в останню чергу залежатимуть від професіоналізму й політичної волі тих, хто веде переговори, коли окремі країни, що перебувають у відчутно кращому макроекономічному становищі й мають вищий рівень розвитку, отримують згоду на застосування, наприклад, вищих рівнів імпортного тарифу;

- розробляти і впроваджувати механізми компенсації обов'язкової відмови від субсидування окремих галузей економіки, ліквідації податкових і митних пільг, адже ЄС – організаційна структура, невиконання зобов'язань у рамках якої тягне прямі наслідки у виді торговельних санкцій;

- подальшого узгодження національної системи переваг стосовно сплати імпортного мита із Загальною системою преференцій (GSP) ООН.

Активізація зовнішньополітичної діяльності України останнім часом спрямована передусім на вступ до ЄС, підкріплення факту визнання економічних перетворень в Україні з боку ЄС реальними результатами, прискорення реалізації програми щодо укладання договору про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС) з перспективою повноправного членства.

Важливого значення у зв'язку із цим набуває процес приведення митного законодавства України у відповідність до норм і стандартів митного права ЄС. Саме тому митне регулювання визнано одним з пріоритетних напрямів адаптації національного законодавства до законодавства євроспільноти, відправним пунктом якої має стати компаративний аналіз кодифікованих актів у галузі митної справи – Митного кодексу України та Митного кодексу ЄС. І в першому, і в другому питаннях переваг стосовно митних процедур присвячено окремий розділ. Проте предмет регламентації в цій частині митно-правових норм суттєво відрізняється.

Отже, у межах даного дослідження доцільно визначитися з критеріями, яким мають відповідати митні переваги, аби вони виправдовували своє призначення – стимулювання суб'єктів переміщення через митний кордон до активізації зовнішньої торгівлі й у такий спосіб наповнення державного бюджету, забезпечення прав і законних інтересів учасників митних відносин, оптимізація і спрощення митних процедур відповідно до міжнародних стандартів. Зауважимо, що відповідні критерії оцінки ефективності використання наданих законодавством митних і тарифних пільг мають бути зафіксовані в законі.

Напрямки і шляхи оптимізації митних і тарифних пільг (преференцій) у митному законодавстві України доцільно визначати з урахуванням цілей їх упровадження, очікуваних результатів, з одного боку, і визначення раціонального співвідношення їх із втратами держбюджету – з другого.

Оптимальним шляхом розв'язання проблеми є скасування або суттєве обмеження зазначених переваг з огляду на особливості національної економіки, позитивного досвіду зарубіжних країн у вирішенні питань субсидування виробництва й помилок, допущених в Україні у цій сфері.

Грунтуючись на окреслених науковцями та практиками концептуальних засадах щодо: а) створення правових та організаційних умов для значного скорочення наданих законодавством митних пільг і цільового їх використання; б) стабільної роботи галузей економіки й окремих підприємств, від яких залежить економічна безпека держави та її науково-технічний рівень; в) досягнення запланованих обсягів надходження до Державного бюджету сум податків на товари, що ввозяться на митну територію України, можемо окреслити першочергові завдання за певними напрямками.

По-перше, це вжиття заходів по збереженню лише обґрунтованого мінімуму митних переваг, потрібних для забезпечення економічної безпеки й економічних інтересів держави й виконання зобов'язань, які впливають з міжнародних договорів України. По-друге, скорочення митних і тарифних

пільг (преференцій) шляхом скасування окремих із них або обмеження переліку товарів, на які такі пільги поширюються. По-третє, створення рівних умов для використання наданих законодавством пільг підприємствами усіх форм власності. По-четверте, впровадження механізму контролю й адресного використання митних і тарифних пільг (преференцій). По-п'яте, подальша гармонізація законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності з нормами і принципами ГАТТ/СОТ та Угодою про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами.

Виконання поставлених завдань можливе шляхом:

- проведення детального аналізу митних і тарифних пільг (преференцій), які надаються в разі тимчасового ввезення товарів або в окремих галузях економіки, для доведення кількості цих пільг до економічно обґрунтованого мінімуму;
 - аналізування міжнародних договорів про вільну торгівлю й кооперацію для внесення до них змін у частині виключення окремих груп товарів, стосовно яких надання митних і тарифних пільг є недоцільним;
 - внесення змін до актів законодавства, що регулюють закупівлю товарів, робіт і послуг для державних потреб, з урахуванням вимог ГАТТ/СОТ та Угоди про партнерство й співробітництво між Україною, Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами;
 - доповнення Митного кодексу України главою про порядок використання митних пільг і тарифних преференцій, у якій передбачити: по-перше, критерії віднесення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності до числа тих, які можуть користуватися митними й тарифними пільгами при ввезенні ними товарів на митну територію України, по-друге; обов'язковість відповідності системи звітності за результатами використання митних пільг і тарифних преференцій міжнародним стандартам; по-третє, заходи, спрямовані на забезпечення повної прозорості й адресності надання даної категорії правових пільг.
-

Висновки до розділу 3

За сучасних умов великого значення набуває те, якою мірою митні пільги здійснюють внесок у формування й розвиток суспільних відносин, у зміцнення правових засад державного й суспільного життя, формування сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату.

Встановлено, що мірилом дієвості митних пільг і преференцій служить ступінь досягнення поставленої мети в реальному житті. При оцінці ефективності митної пільги або тарифної преференції необхідно брати до уваги обидва компоненти: поставлену мету і досягнутий результат, тому що перша є критерієм ефективності лише у співвідношенні з фактичними результатами дії пільги. Про ступінь ефективності останньої, а значить і про її ефективність взагалі можна судити, по-перше, по досягнутих у процесі її реалізації результатах, по тих позитивних і негативних, передбачених і непередбачених наслідках, що мають місце в дійсності; по-друге, по зіставленню результату й тієї мети, яку законодавець ставив перед даним юридичним засобом.

Наскільки дійовими є митні пільги і тарифні преференції, можна судити з огляду на їх окупність, по величині їх вартості для суспільства. Фундамент такого критерію, як досягнення максимального результату з мінімальними соціальними витратами, складає не абсолютна цінність отриманого результату й не абсолютна величина понесених витрат, а їх співвідношення. Винятком з даного правила виступають митні привілеї, що надаються на підставі норм міжнародного права, коли це стає справою честі кожної з держав, ознакою її цивілізованості.

Для оптимізації митних переваг як засобу митного регулювання доцільно, на нашу думку, вжити таких заходів: а) удосконалити механізм проведення митного аудиту суб'єктів ЗЕД; б) підвищити штрафні санкції за зловживання в сфері використання митних пільг; в) здійснювати ретельний економічний аналіз надходжень до бюджету від збільшення обсягів сплачених платежів порівняно із втратами, які виникнуть у результаті зменшення ставок митних

платежів; д) мінімізувати обсяг митних переваг, установивши мораторій на впровадження нових митних пільг і тарифних преференцій.

ВИСНОВКИ

В умовах пришвидшення темпів економічного розвитку країн та подальшої лібералізації міжнародної торгівлі особливої актуальності набувають питання інноваційно-інвестиційної складової національної економіки, а також частки високотехнологічної продукції у експорті та імпорті. Інноваційне інвестування як вкладення ресурсів на розвиток підприємств полягає у впровадженні досягнень науково-технічного прогресу, які втілюються в технологіях виробництва. Формування інноваційної стратегії значною мірою залежить від можливостей здійснення повномасштабного її фінансування, доступу до джерел ресурсів, оптимального розподілу ресурсів між поточною виробничою й інноваційною діяльністю у процесі виробництва.

З огляду на надзвичайну важливість інвестиційної складової інноваційного процесу, можна зробити висновок про доцільність формування інноваційно-інвестиційної стратегії, яка забезпечує узгодження цілей інноваційної й інвестиційної діяльності галузевого виробництва і покликана перебороти конфлікти між ними. Вибір шляхів найефективнішої реалізації стратегії тісно пов'язаний з формуванням напрямів її ресурсного забезпечення. Цей етап є досить відповідальним і складним, оскільки визначає подальшу ефективність і доцільність реалізації стратегії.

Система ресурсного забезпечення інноваційно-інвестиційної стратегії повинна формуватися за кількома напрямками. Один із них – створення достатніх для реалізації стратегії інвестиційних ресурсів. Цей напрям пов'язано з пошуком нових джерел фінансування, визначенням оптимального співвідношення зовнішніх і внутрішніх джерел, використанням нових фінансових інструментів, що дозволяють вирішувати ключові фінансові проблеми галузевого виробництва, такі як прибутковість, платоспроможність і стійкість. Одним із таких інструментів, на нашу думку, є використання потенціалу преференційного оподаткування зовнішньоекономічної діяльності.

На сьогодні в Україні рівень використання інноваційного потенціалу є недостатнім. Розвиток інноваційної діяльності повинен стати невід'ємною складовою частиною реформування економіки країни, адже недостатня увага до розвитку науково-технічної сфери обумовлює структурну деформованість економіки та домінування низькотехнологічних виробництв, які малосприйнятливі до наукових досягнень і не можуть забезпечити підвищення конкурентоспроможності економіки. Одним з факторів покращення інноваційного клімату в державі може стати ефективне регулювання митного оподаткування. Митні платежі безпосередньо не впливають на розмір об'єкту оподаткування, але вони збільшують ціну інноваційного продукту тим самим перекладаючи податкове навантаження на споживача. За умов еластичного попиту та конкуренції виробників сукупний попит даного товару буде зменшуватись.

В сучасних умовах практика у сфері застосування митно-податкових інструментів регулювання ЗЕД значно випереджає теорію. Це зумовлює недостатнє осмислення державою й органами державного управління ролі й значущості мита, ПДВ, акцизного податку як вагомих інструментів реалізації регулюючої діяльності держави у зовнішньоекономічній сфері. Зокрема, щодо забезпечення структурних змін у зовнішньоторговельній політиці, стимулювання інноваційного розвитку українських підприємств, розширення асортименту конкурентоздатних на світових ринках товарів, збільшення кількості робочих місць, підвищення рівня оплати праці, застосування інноваційних технологій, захисту людини і довкілля.

На нашу думку, потрібно звернути увагу на основний економічний зміст мита, ПДВ, акцизного податку у сфері ЗЕД та активізувати їх з метою отримання прогнозованих очікуваних результатів їх дії та можливості переведення процесу управління економікою з адміністративного режиму в економічний. Також необхідно детально відображувати весь набір інструментів державного управління і зіставляти дії Уряду щодо регулювання економіки з отриманими результатами. Ефективність застосування інструментів державного

регулювання зараз не є очевидною ані в короткостроковій, ані в довгостроковій перспективі.

Аналіз показників здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні засвідчив вкрай низьку частку вітчизняних підприємств, які впроваджують інновації. Якщо у світі її пороговим значенням вважають 25 %, то в Україні вона є у 2-3 рази меншою. Це відображається в обсягах реалізації інноваційної продукції, що за десятиріччя зменшилася майже вдвічі – з 6,8 до 3,8 % у загальному обсязі реалізації промислової продукції. З огляду на те, що принципову новизну для ринку має лише третина реалізованої інноваційної продукції, простежується тенденція до зменшення обсягів поставок такої продукції на експорт.

Більш вагомим показником для оцінки інноваційної спроможності країни є обсяг торгівлі високотехнологічними товарами, які у світовому господарстві стали ядром промислового виробництва. За нашими розрахунками, обсяг реалізації продукції високотехнологічного сектору в Україні у 2007-2013 рр. становив від 1,7 до 2,5 % від загальної реалізації промислової продукції.

Здійснений в роботі аналіз дозволив констатувати, що система митно-тарифної підтримки інноваційної сфери характеризується вибірковістю дії, оскільки згідно з національним законодавством передбачено тарифні пільги лише для окремих високотехнологічних товарів. До таких пільг належать: 1) звільнення від обкладання ввізним митом товарів фармації та нанотехнологій; наукового, лабораторного й дослідницького обладнання; комплектуючих та матеріалів, що не виробляються в Україні для наукових парків; окремих товарів літако- та ракетобудівної промисловості; 2) звільнення від ПДВ товарів космічної та літакобудівної промисловості. Однак, зазначені імпорتنі тарифні преференції є фрагментарними, оскільки поза увагою залишені групи комп'ютерної та офісної техніки, електроніки та телекомунікацій, наукових приладів тощо.

Встановлено, що основним критерієм оцінки результативності митних пільг і тарифних преференцій є міра досягнення мети їх впровадження у

практику митної й зовнішньоекономічної діяльності. Вимірювання ступеня досягнення очікуваних позитивних результатів має провадитися за такими показниками ефективності, як: а) належний адресат митних преференцій, б) неущемленість інтересів непільгової категорії учасників митних відносин, в) виправданість і правомірність цілей надання митних і тарифних пільг (преференцій), г) максимум результату за мінімальних витрат з Державного бюджету, д) їх вчасність і наукова обґрунтованість, е) реальність і доступність для передбачених законодавством суб'єктів митних відносин, є) юридична ефективність, ж) законність та обґрунтованість реалізації наданих додаткових прав.

Шляхи оптимізації митних і тарифних пільг (преференцій) є наступними:

- забезпечення юридичними гарантіями (підставність їх надання, втілення в життя аксіоми «праву однієї особи має відповідати обов'язок іншої»), тобто відхід від декларативності й популізму;
- забезпечення матеріальним ресурсом (чітко прописані в Законі України про Державний бюджет кошти на покриття можливих витрат і втрат державних фінансів, тобто відлагоджений механізм фінансування);
- дотримання принципу прогнозованості митного регулювання стосовно надання митних переваг;
- виключення можливостей для зловживання несумлінними користувачами митних переваг;
- забезпечення реального державного і громадського контролю в царині митних пільг і тарифних преференцій;
- їх диференціація й уніфікація.

Існуючі тепер і запроваджувані в майбутньому митні пільги й тарифні преференції мають ґрунтуватися на чітких правових підставах, прозорому механізмі їх надання і припинення їх дії. Вони покликані сприяти вирішенню важливих тактичних завдань економічного розвитку і стратегічних цілей сучасної митної політики України. Виважена й науково обґрунтована система митних переваг становить собою доволі потужний інструментарій проведення

ринкових перетворень та формування сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату в державі.